

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

21e jaargang

nummer 4

April 2021

KERKBEHEER

*Het beheer van een
kerkelijke begraafplaats*

*Speelruimte voor creatief
gebouwenbeheer*

*Bureau Buitenland
Kerkbeheer:
Verenigde Staten*

GUNSTIGE RENTETARIEVEN VOOR UW LENING?

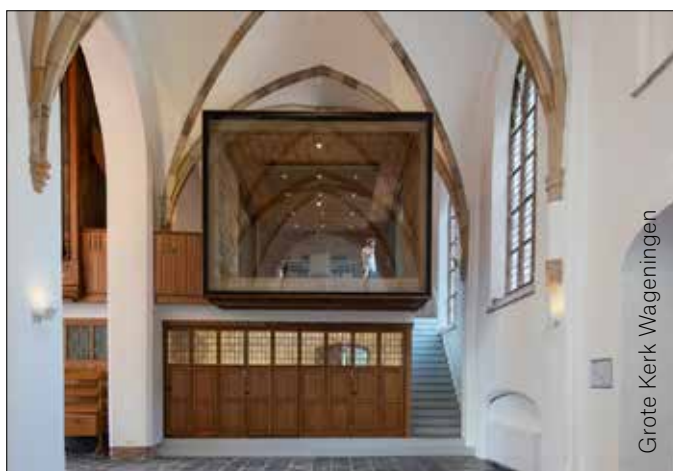

Bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer kennen we de kerkelijke markt als geen ander! Veel kerkelijke gemeenten hebben dit al ervaren en hebben hun financiering tot volle tevredenheid bij SKG ondergebracht.

Bij SKG kunt u terecht voor:

- een nieuwe financiering
- oversluiten huidige financiering
- passend advies voor uw kerkelijke gemeente

Vraag een vrijblijvend gesprek aan (0182) 58 80 00 of kijk voor meer informatie skggouda.nl.

Grote Kerk Wageningen

VAN
HOOGEVEST
ARCHITECTEN

Westsingel 9
3811 BA Amersfoort

bureau@vanhoogevest.nl
www.vanhoogevest.nl

KERKBEHEER

INHOUD

Voorzitterskolom Het vermogen van de kerk	5
Agenda	6
Kalender voor kerkrentmeesters	6
Beheer van een kerkelijke begraafplaats in een wereldstad	7
De inhoud en betekenis van grafrechten	10
Vennootschapsplicht voor begraafplaatsen	12
Kerkelijke begraafplaatsen in de regio Friesland	13
Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen	15
De nieuwe richtlijn kerkelijke begraafplaatsen	16
Natuurbegraven: een taak voor protestantse gemeenten?	17
Opinie Eens als de bazuinen klinken	19
Vraag van de kerkrentmeester Schade aan grafmonumenten	20
Maandelijkse cartoon	21
De orgelbank	21
In dienst van de kerk Floris Meijdam	22
VKB Partner Bijenhof Interieur	24
VKB Partner Het GeluidBuro	25
Predikant en kerkbeheer René van Loon	28
Filosofische reflectie Vertrouwen	30
Bureau Buitenland Kerkbeheer: Verenigde Staten	32
Actueel Het klimaatprobleem en onze kerkgebouwen	37
Recensie Herkerken. De toekomst van geloofsgemeenschappen	39
Actueel Speelruimte voor creatief kerkgebouwenbeheer	41
Onderscheidingen van de VKB	44
PKN Onderscheidingen	45

Kerkelijk begraven

“Protestantse gemeenten zijn de grootste beheerders van begraafplaatsen in Nederland,” zeiden we altijd tegen elkaar. Dat is niet helemaal juist (de Rooms-Katholieke Kerk is nog wat groter), maar er zijn in Nederland toch ruim 900 protestantse begraafplaatsen; we spreken niet voor niets van ‘kerkhoven’.

Er komt veel kijken bij het beheer van kerkhoven: administratie, regelgeving vanuit de overheid en de kerk, fiscaliteit... Dat komt allemaal aan bod in dit nummer van *Kerkbeheer*.

Beheert uw gemeente geen begraafplaats? Misschien kunt u er één beginnen; veel kerkelijke begraafplaatsen hebben een positief resultaat waarmee andere kosten van de plaatselijke gemeenten kunnen worden gedekt. Maar, zoals onze directeur terecht stelt: begraven is primair een werk van barmhartigheid.

Vanaf het volgende nummer van *Kerkbeheer* zal Wilnanda Hukom, die nu al veel feitelijk eindredactiewerk op zich neemt, formeel de positie van eindredacteur van *Kerkbeheer* van mij overnemen.

Bert van Rijssen
Eindredacteur

Colofon

Bestuur VKB

Drs. F.H. Buddenberg, Zoetermeer, voorzitter
G. Koffeman, Oudewater, vice-voorzitter
Mr. P. van den Boogaart, secretaris en 2e penningmeester
Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
Drs. H. van der Burg, Westerbroek, penningmeester
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid

Ereleden

D.G. Bijl, drs. G. van Soest,
mr. P.A. de Lange en drs. C. de Raadt

Redactie

J.M. Aarnoudse, hoofdredacteur, E. van
Rijssen, eindredacteur, W. Hukom,
N.J.M. de Jong en N. Breukhoven

Redactieraad

Mr. P. van den Boogaart, voorzitter,
J.C. Riemersma, dr. M. van der Meulen
en M. Nieboer

VKB Bureau

Vrieseweg 82,
3311 NX Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl
Tel. 078 - 639 36 66
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden
van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen

€ 30,30 per abonnement; 6 t/m 10
abonnementen € 28,30 per abonnement
en 11 en meer abonnementen € 26,25
per abonnement. Abonnementsprijs
voor niet-leden € 33,35 per abonnement.
Deze prijzen zijn exclusief 9 procent
btw. ISSN 1568-8712. Abonnementen
lopen van 1 april t/m 31 maart. Opzeg-
ging kan tot uiterlijk 4 weken vóór de
aflooptdatum. Er verschijnen 10 nummers
per jaar (juli/ augustus en november/
december zijn gecombineerde nummers).

Oplage & druk

5.000 ex. © april 2021 - Verloop drukkerij

Foto omslag

Wilnanda Hukom

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland (VKB) is op 1 januari 2005 opgericht. De Vereniging is de voortzetting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer in de Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB).

Leden van de VKB kunnen zijn: gemeenten, welke behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland, te weten Protestantse Gemeenten, Hervormde Gemeenten, Gereformeerde Kerken en Evangelisch-Lutherse Gemeenten, of federaties van deze gemeenten.

Deze leden worden in de VKB uitsluitend vertegenwoordigd door het college van kerkrentmeesters. Het ledenbestand van de VKB omvat ruim 93 % van alle bij de Protestantse Kerk aangesloten plaatselijke gemeenten.

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is een zelfstandige organisatie. Zij werkt wel ten dienste van de Kerk, maar neemt een onafhankelijke positie in ten opzichte van de Protestantse Kerk in Nederland.

Het doel van de VKB is drieërlei:

- belangenbehartiging voor de leden door deelname aan onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden binnen de kerk (voor medewerkers en predikanten), door participatie in organen en organisaties die van belang zijn voor kerkbeheer en door een rol te spelen in de beïnvloeding van ontwikkelingen binnen de kerk, zodat overal waar beleid gemaakt wordt voor of in de kerk het kerkrentmeesterlijk perspectief meespeelt;
- optreden als service instituut door het aanbieden van diensten die aansluiten op de behoeften van de leden;
- optreden als kennisinstituut door middel van deskundigheidsbevordering en het verzamelen, ontsluiten en ter beschikking stellen van informatie die voor colleges van kerkrentmeesters van belang is.

STERK IN MONUMENTAAL RESTAURATIE WERK!

Voegbedrijf Heldoorn B.V.
A Veldoven 19b
8271 RT IJsselmuiden
T +31 (0)38 - 3557879
www.voegbedrijfheldoorn.nl

Vragen over kerkbeheer?

Neem eens een kijkje in de kennisbank op onze website.

► mijnvkb.kerkrentmeester.nl/kennisbank/

Mensen

Gebouwen

Geld

Organisatie

TOINE DAELMANS

LUIDKLOKKEN
&
TORENUURWERKEN

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop
Toine Daelmans: 0492 54 55 77
Ralf van Veghel: 06 460 656 21
info@daelmans.com - www.daelmans.com

Het vermogen van de kerk

Hoewel kerkelijke gemeenten met een PKN-signatuur relatief autonoom zijn, maken ze wel deel uit van een landelijk kerkgenootschap. Dat heeft voor de plaatselijke gemeenten ook voordelen. Overheidsinstanties zoals de belastingdienst hebben een duidelijk aanspreekpunt mits we intern onze zaken goed regelen.

In het kader van het convenant over de ANBI-status van de gemeenten/diaconieën is afgesproken dat de PKN zelf het toezicht verzorgt. Het Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (GCBB) is sinds 2018 hiervoor verantwoordelijk. Het doel is om door het hele land het financieel beheer en het toezicht daarop binnen onze kerk zo uniform, efficiënt en inzichtelijk mogelijk te maken. Het voordeel hiervan is dat de ANBI-status van plaatselijke gemeenten daarmee is geborgd en dat het interne toezicht door de Classicale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken (CCCB's) overal in het land plaatsvindt op basis van dezelfde uitgangspunten. Als VKB staan wij volledig achter deze ontwikkeling.

In dit kader kan het GCBB richtlijnen en modellen voorschrijven aan de lokale gemeenten en diaconieën en aan de classes. Zo is eind vorig jaar door het GCBB de Richtlijn 'Begroting en Jaarverslaggeving PKN' vastgesteld. De richtlijn geldt voor de jaarrekening 2020. Een belangrijke wijziging ten opzichte van de richtlijn van vorig jaar is dat de materiële vaste activa vanaf het boekjaar 2020 gewaardeerd moeten worden op basis van actuele waarde. Daarmee verkrijgen de gemeenten een goed inzicht in het werkelijk vermogen. Bovendien wordt in het vervolg een bestuursverslag van kerkrentmeesters gevraagd waarin zij verantwoording afleggen over het gevoerde beleid in het afgelopen jaar en een toekomstvisie voor de komende jaren. Met inbegrip van de ontwikkelingen in het vermogen van plaatselijke gemeenten.

Met name het waarderen van de materiële vaste activa op basis van actuele waarde heeft bij onze achterban van kerkrentmeesters tot onbegrip en vele reacties geleid. Wij zijn daar dan ook het gesprek over aangegaan met het GCBB. In de eerste plaats geven zij aan dat de communicatie en het overleg hierover met de VKB voor verbetering vatbaar was. Inhoudelijk bleek bij nader inzien de soep gelukkig minder heet te zijn opgediend dan zich aanvankelijk liet aanzien. Voor de kerkelijke activa geldt een uitzondering. Deze worden gewaardeerd op basis van de kostprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen. Anders geformuleerd, kerkelijke activa kunnen voor €1,- op de balans blijven staan. De overige vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd op basis van de WOZ-waarde en de landbouwgronden op basis van de fiscale waarde in box 3. Het gaat hierbij om gegevens uit externe bronnen op basis van uniforme uitgangspunten waardoor de cijfers tussen plaatselijke gemeenten vergelijkbaar zijn.

Desondanks is hier een waarschuwing op zijn plaats. De VKB als belangenbehartiger van kerkrentmeesters is beducht voor het afkomen van plaatselijke vermogens voor landelijk beleid. Dit heeft vorig jaar gespeeld bij de aanbevelingen van de Commissie 'Werkzaam Vermogen' om een landelijk platform op te tuigen voor het aanwenden van plaatselijke vermogens. Wij beschouwen dit als een inbreuk op de autonomie van plaatselijke gemeenten.

Daarnaast speelt de komende tijd een discussie over de zogenaamde quotumregeling, u weet wel de landelijke afdracht van plaatselijke gemeenten aan de landelijke kerk. Er is een kerkrentmeesterlijk en een diaconaal quotum en dan ook nog de afdracht ten behoeve van de solidariteitskas op basis van verschillende grondslagen. Bovendien is niet duidelijk waar deze middelen precies voor worden gebruikt. Wij pleiten in dit kader voor meer transparantie op basis van één uniforme grondslag, namelijk de netto-inkomsten. Dus inkomsten uit levend geld én vermogen, omdat dit de beste maatstaf is voor de draagkracht van plaatselijke gemeenten. Dit betekent derhalve dat wij geen voorstander zijn van een quotum over vermogens op welke manier dan ook.

VKB-activiteiten in tijden van corona

In verband met de coronamaatregelen worden er door de VKB geen fysieke bijeenkomsten voor kerkrentmeesters georganiseerd. Verschillende activiteiten vinden online doorgang via de moderne communicatiemiddelen. We zien hiervoor de belangstelling groeien.

Voor actuele informatie over (online) activiteiten verwijzen wij naar de agenda op onze website (zie: www.kerkrentmeester.nl/agenda/).

Zo worden er in verschillende regio's online ontmoetingen georganiseerd voor kerkrentmeesters, worden er webinars aangeboden met nuttige informatie en is de cursus kerkrentmeester online te volgen.

Ook in onze digitale nieuwsbrief wordt u op de hoogte gehouden van actuele zaken. Ontvangt u deze nieuwsbrief nog niet? U kunt zich hiervoor aanmelden via e-mail info@kerkrentmeester.nl.

Weekend van de Begraafplaats

Het Weekend van de Begraafplaats wordt in 2021 gehouden op 28-30 mei en heeft als thema 'Begraafplaatsen: vol liefde'. Dit evenement wordt mede georganiseerd door de LOB. Voor meer informatie kan worden gekeken op de website www.weekendvandebegraafplaats.nl.

KALENDER

Kalender voor kerkrentmeesters

Mei

- Inning bijdrage Solidariteitskas onder lidmaten (eventueel uitgebreid tot de doopleden);
- Betaling Maandnota;
- Publicatie in het kerkblad van de jaarrekening;
- Publicatie over stand van zaken actie Kerkbalans 2021.

Juni

- Toezending van de vastgestelde jaarrekening door de kerkenraad;
- Betaling Maandnota;
- Publicatie kerkblad over de stand van zaken van de in januari gehouden actie Kerkbalans (stand van toezeggingen, bijdragers en dergelijke en het mogelijk te verwachten resultaat);
- Huurtarieven verhuur kerkelijke gebouwen per 1 juli aanpassen waarover de aankondiging in april plaatsvond.

Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen

Het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen is hét handboek voor kerkelijke gemeenten die in het bezit zijn van een begraafplaats. Het boek geeft een zo volledig mogelijk beeld van alles wat met begraven en begraafplaatsen in kerkelijke gemeenten te maken heeft.

De uitgave is samengesteld door de Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen van de VKB.

De kosten voor het Vademecum zijn € 29,98 (inclusief btw) (VKB-ledenprijs € 26,98)

RECTIFICATIE

Kerk in coronatijd: Jacobikerk te Utrecht

Het is best irritant als je een stukje leest in de krant, waar je toevallig wat van af weet, en er staan dan fouten of foutjes in. De ervaring leert, dat dit best vaak voorkomt. In het vorige nummer van *Kerkbeheer* stond een stuk over de Jacobikerk van mijn hand. Ik had een paar dingetjes toch niet helemaal goed begrepen, maar gelukkig werden die op tijd door de geïnterviewden aangegeven. Maar doordat ik de verkeerde bijlage deed bij de e-mail aan onze communicatiemedewerker en ik dat niet mer checkte bij de drukproef, kwam alsnog de oorspronkelijke versie in het blad.

Correctie 1: de vespers bestonden al voor corona, maar gingen al vanaf de eerste lockdown online, met behulp van Ahaslides om interactie te bevorderen. Correctie 2: het aantal volgers op Instagram van ViaJacobi is niet 1500 maar ongeveer 700. Correctie 3: dat de 'kluis' in de Jacobikerk geen geldkluis, maar een kluizenaarskluis was, was geen citaat van spreker, maar een opmerking van de redactie. Aanvulling 4: meer info over de Jacobikerk is te vinden op: www.jacobikerk.nl en over ViaJacobi op: www.viajacobi.nl.

Jos Aarnoudse

Beheer van een kerkelijke begraafplaats in een wereldstad

In gesprek met Cor Vink

Tekst & Beeld Nico de Jong

Cor Vink is sinds 15 jaar woonachtig in Rotterdam. Hij is werkzaam geweest in de financiële sector. Door de jaren heen is hij altijd betrokken geweest bij het kerkenwerk. Eerder was hij ook voorzitter van het college van kerkrentmeesters van de Hervormde Gemeente te Rotterdam-IJsselmonde. Een jaar of zeven geleden werd hij geconfronteerd met een situatie op de begraafplaats in IJsselmonde die niet meer voldeed aan de eisen van de tijd. Hij heeft toen een 5-jarenplan opgesteld ter verbetering van de begraafplaats. De voorgestelde maatregelen waren bedoeld om de begraafplaats er weer een stuk beter te laten uit zien, maar ook om het in financiële zin weer op de rails te krijgen. Tijdens het gesprek dat ik met Cor heb in een modern uitvaartcentrum dat gesitueerd is vlak voor de begraafplaats van de Hervormde gemeente te IJsselmonde, blijkt dat hij als beheerder zeer betrokken is bij het werk op de begraafplaats, maar ook bij de mensen in de lokale omgeving.

Historie

Als ik vraag naar de historie van de begraafplaats in IJsselmonde legt Cor uit: "Voorheen werd er begraven bij de Adriaen Janszkerk, het kerkgebouw van de Hervormde Gemeente te Rotterdam-IJsselmonde. Deze kerk is een van de oudste kerken van Rotterdam. Voorheen was IJsselmonde

een zelfstandig dorp. Zo halverwege de 19e eeuw raakte de begraafplaats rond de kerk vol, nadat er eerder in de kerk begraven was. Inmiddels zijn alle graven rond de kerk geruimd en tegenwoordig is er rondom de kerk een groot plein. In 1872 is op de huidige locatie de nieuwe begraafplaats in gebruik genomen. Het was een bijzondere (kerkelijke) begraafplaats met een algemeen karakter. De burgerlijke gemeente heeft er destijds bewust voor gekozen om niet zelf een begraafplaats te gaan exploiteren en dit over te laten aan de Hervormde Gemeente met als voorwaarde dat de begraafplaats een algemeen karakter zou krijgen. Daarna is sinds begin 1900 de stad Rotterdam enorm gegroeid en groeide ook de betekenis van de begraafplaats."

"Het is van belang om je cijfers goed in de gaten te houden. Welke tendensen zijn waar te nemen en hoe staat het met de verlengingen in de loop der jaren?"

Organisatorisch

"Er is bewust gekozen om de begraafplaats als kerk te blijven exploiteren," zegt Cor als ik vraag hoe een en ander organisatorisch is geregeld. "Een aantal jaren terug moest er snel gehandeld worden en was er niet de mogelijkheid om eerst een stichting op te richten. De begraafplaats valt dus onder de verantwoordelijkheid het college van kerkrentmeesters van de Hervormde Gemeente te Rotterdam-IJsselmonde. Het bestuur van de begraafplaats is wat samenstelling betreft vrij jong. Bij het aantreden van het huidige bestuur hebben we door een externe deskundige ons laten informeren over de zaken die onmisbaar zijn ►

Cor Vink op de begraafplaats van de Hervormde Gemeente te Rotterdam-IJsselmonde.

bij het besturen van een begraafplaats. Belangrijk daarbij zijn onderwerpen zoals de soort graven, de uitgiftetermijn van grafrechten en essentieel is dat je, in gevallen waarbij de eigen kennis ontbreekt, gebruik kunt maken van externe deskundigheid. Belangrijk is ook dat gebruik gemaakt wordt van goede systemen en deskundige bedrijven. Deze begraafplaats heeft geen vaste medewerkers. We werken met vrijwilligers. Het groenonderhoud is aanbesteed bij een hovenier en dat werkt naar tevredenheid. Er is een vrijwilliger die de administratie verzorgt. Verder is er een tiental mensen die bij het onderhoud op de begraafplaats betrokken zijn. Daarnaast zijn er nog vrijwilligers die die ingezet worden voor de catering. Jaarlijks werd er tot voorkort een vrijwilligersdag georganiseerd waar ongeveer 20 mensen aan deelnamen. Niet alle vrijwilligers zijn kerkelijk betrokken, het merendeel niet. In tegenstelling tot de landelijke trend zijn de meeste van onze vrijwilligers te vinden in de leeftijdscategorie tussen 40 en 60 jaar.” Zelf is Cor niet in dienstverband, maar hij werkt als zzp-er voor een beperkt aantal uren voor de begraafplaats.

“Als kerk kun je jezelf de vraag stellen wat je vanuit je christelijke achtergrond kunt betekenen voor de medemens.”

Omvang

De begraafplaats telt zo’n 3.000 graven. De laatste jaren is er een behoorlijk aantal graven geruimd. Jaarlijks vinden er zo rond de 50 begrafenissen plaats. Cor vindt het aantal begrafenissen niet het belangrijkste: “Van groter belang is de omvang van de inkomstenstroom. Je kunt soms beter minder begrafenissen hebben en meer verlengingen. Of denk aan andere redenen waarom mensen de begraafplaats blijven bezoeken. Dat is belangrijker dan alleen het aantal begrafenissen. Het is van belang om je cijfers goed in de gaten te houden. Welke tendensen zijn waar te nemen en hoe staat het met de verlengingen in de loop der jaren? Als de verlengingen afnemen, is het nuttig om de achterliggende redenen daarvan te kennen om zo mogelijk het tij te keren.”

Nieuw uitvaartcentrum

“Nadat een aantal jaren geleden het 5-jarenplan was opgesteld lag de eerste prioriteit bij het opknappen van de begraafplaats zelf. Het sluitstuk van de begroting was een nieuw multifunctioneel uitvaartcentrum bij de ingang van de begraafplaats, dat met compacte maatvoeringen een praktische toevoeging zou kunnen vormen op de bestaande situatie. Om dit te realiseren zijn we in gesprek gegaan met een architect. Uiteindelijk is een compact gebouw gerealiseerd met een mortuarium, twee familiekamers, een pantry en een aula voorzien van alle faciliteiten. Naast de functie van uitvaartcentrum is het ook een plek waar mensen even tot rust kunnen komen en waar de mogelijkheid bestaat om even rustig te zitten voor een persoonlijk gesprek. Sommige uitvaartondernemers gebruiken de ruimte om met de familie zaken rond de uitvaart te bespreken. In de aula kan de afsluitplechtigheid worden gehouden. Dit geldt voor begrafenissen op de begraafplaats maar ook voor technische crematies. Ook worden de familiekamers en het mortuarium gebruikt voor mensen die elders worden begraven. Zo worden er extra inkomsten gegenereerd.”

Meerwaarde

Volgens Cor kan een kerkelijke begraafplaats een stukje meerwaarde betekenen voor de mensen in een moeilijke periode van hun leven. “Er liggen hier voor de toekomst zeker mogelijkheden. Als kerk kun je jezelf de vraag stellen wat je vanuit je christelijke achtergrond kunt betekenen voor de medemens. Je kunt het verhaal van mensen aanhoren en hen een kop koffie aanbieden. Je kunt als er hulp nodig is hen doorverwijzen naar de juiste hulpverleners of pastorale ondersteuning. De kerkelijke gemeente wil graag bewust hierin iets van haar betrokkenheid laten blijken. Wel is van groot belang dat de betreffende vrijwilligers voor dit soort werk zijn toegerust. Voor mensen die onvoldoende financiële middelen hebben om de uitvaart te regelen kan een beroep worden gedaan op de Stichting SamSam. Daarnaast kan de diaconie van de kerkelijke gemeente in zulke situaties uitkomst bieden. Soms krijg je met schrijnende gevallen te maken en dan is het bijzonder fijn dat je ook als kerk daarin hulp kunt bieden. Ook al komen de nabestaanden niet in de kerk, het is belangrijk om mensen bij te staan in droeve situaties. In die zin heb ik het wel eens over de zeven werken van barmhertigheid waar ook het begraven van de doden bij hoort.”

De begraafplaats van de Hervormde Gemeente te Rotterdam-IJsselmonde.

Financieel evenwicht

Op mijn vraag op welke wijze je de inkomsten en uitgaven van een begraafplaats in evenwicht kunt houden reageert Cor: "De investering in het nieuwe uitvaartcentrum bedroeg ongeveer €300.000,-. Het rendement op een bankrekening is momenteel nihil. We hadden te maken met een situatie waarbij de begraafplaats verliesgevend was. De inkomsten van het uitvaartcentrum kunnen weer bijdragen in de kosten van de begraafplaats. Een goede PR en uitstraling in de wijk leiden ertoe dat deze accommodatie steeds vaker wordt gebruikt. Dit heeft uiteindelijk vorig jaar ook geresulteerd in een positief batig saldo op de resultatenrekening."

"Ook al komen de nabestaanden niet in de kerk, het is belangrijk om mensen bij te staan in droeve situaties."

Toekomstvisie

Als ik Cor vraag hoe hij de toekomst van deze begraafplaats ziet reageert hij: "Ik denk dat het belangrijk is dat mensen het zien als een park van herinnering. Je kunt het over een begraafplaats hebben, maar je kunt het ook benoemen als 'gedenkpark'. Dat mensen hier naartoe kunnen komen om hier hun geliefden te gedenken en op een bankje kunnen zit-

Het nieuw gebouwde uitvaartcentrum bij de ingang van de begraafplaats.

ten. Dat ze contact kunnen hebben met lotgenoten die ook een dierbare moeten missen. Op zo'n manier kan de begraafplaats een meerwaarde hebben ten opzichte van een algemene begraafplaats. We willen ook de mensen in voorkomende gevallen na 17:00 uur en op zondag van dienst zijn. Verder is het belangrijk om wanneer dit nodig is 'maatwerk' te leveren. Zo kunnen we in het uitvaartcentrum een plechtigheid via livestream uitzenden. Zeker in deze coronatijd is dat voor mensen die niet aanwezig kunnen zijn van grote waarde."

"Ik denk dat het belangrijk is dat mensen de begraafplaats zien als een park van herinnering."

Samenwerking

Ten aanzien van protestantse begraafplaatsen in het algemeen merkt Cor Vink op: "Probeer te allen tijde om bijzondere begraafplaatsen hun eigen identiteit te laten behouden. Kijk daarbij wel – waar dat mogelijk is – naar mogelijke samenwerking met andere begraafplaatsen. Binnen bepaalde administraties is het mogelijk om als bestuur toezicht te houden en te controleren, terwijl een vrijwilliger de gegevens in het systeem vastlegt. Hier in Rotterdam als wereldstad hebben we de unieke situatie dat we vier protestantse (of hervormde) begraafplaatsen hebben. Het is wel jammer dat die begraafplaatsen nog steeds veel zelfstandig te werk gaan. Door samenwerking op het gebied van aanbesteding van het groenwerk, het delven van graven en onderhoudswerk zouden gemakkelijk voordelen kunnen worden behaald. Helaas zijn deze mogelijkheden nog onvoldoende benut."

Commissie

Sinds 2019 maakt Cor Vink ook deel uit van de beleidsvoorbereidende Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen van de VKB. Hij legt uit: "Regelmatig komen er vanuit leden (kerken) met een begraafplaats in het land de meest uiteenlopende vragen binnen. Binnen de commissie is een grote expertise en ervaring aanwezig om deze vraagstukken te beantwoorden. Dit blijkt tevens uit het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen dat met expertise vanuit de commissie tot stand is gekomen. Vanuit de commissie is namens de VKB een persoon afgevaardigd in het bestuur van de Landelijke Organisatie Begraafplaatsen (LOB)."

Kennis en kunde

Als ik tenslotte aan Cor vraag wat hij de plaatselijke begraafplaatsbeheerders in de Protestantse Kerk wil meegeven reageert hij: "Ik denk dat vooral kennis en kunde onmisbaar zijn om als kerkelijke begraafplaats te kunnen blijven voortbestaan. Zeker als er mensen in dienst zijn, moet je ervoor zorgen dat ze bijgeschoold zijn aan de actualiteit van de dag. Er worden cursussen gegeven op dit gebied. Ook besturen moeten op de hoogte zijn van de actuele regelgeving. Vooral bij overdrachten kan het nog wel eens fout gaan. Voor de toekomst is bestaansrecht voor de kerkelijke begraafplaats zeker mogelijk, maar daarbij is het wel nodig om voor nieuwe ontwikkelingen open te staan (denk bijvoorbeeld aan nieuwe vormen van lijkbezorging). Het belangrijkste is voor mij vooral de toegevoegde waarde die je kunt bieden door om te zien naar je medemens!"

De inhoud en betekenis van grafrechten

Tekst Ad Rigtters **Beeld** Pixabay, Nico de Jong

De Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen van de VKB ontvangt nogal eens vragen over de inhoud en betekenis van grafrechten. In deze bijdrage worden een aantal begrippen verduidelijkt en worden aanbevelingen gedaan.

Het woord grafrecht en soorten graven

Het grafrecht is het recht op een particulier graf, dat schriftelijk, dat wil zeggen met de grafakte – ook genoemd grafbrief – gevestigd wordt voor tien jaar of langer. Sommigen gebruiken het woord grafrecht voor het bedrag dat voor een begraafing in rekening wordt gebracht. Dit is eigenlijk niet een juist gebruik, wat men dan in feite bedoelt zijn de begrafenisrechten. De wet stelt voorop dat een begraafing geschiedt op een begraafplaats, hetzij in een algemeen graf, hetzij in een particulier graf.

Algemene graven

Algemene graven zijn graven waarop geen exclusief recht wordt verleend. De ligging en inrichting ervan worden bepaald door de begraafplaatsbeheerder. Er kunnen verschillende overledenen in worden begraven, eveneens te bepalen door de beheerder. Het kan gaan om overledenen die bij elkaar horen maar evengoed die vreemden van elkaar zijn. De beheerder komt met de nabestaanden een periode overeen – de uitgiftetermijn – waarin het graf niet wordt geruimd. Na afloop daarvan kan hij dan weer over de plek beschikken voor verder gebruik.

Op een algemeen graf wordt niet een grafrecht gevestigd. Kort gezegd: het is hier de beheerder van de begraafplaats die de zeggenschap heeft over waar, wie, hoe lang (minimaal tien jaar), hoeveel en met welke grafbedekking overledenen in het graf begraven worden. Op veel protestantse begraafplaatsen komen algemene graven niet voor.

Particuliere graven

Particuliere graven zijn graven waarop iemand een exclusief recht – het grafrecht – kan vestigen om daarin een overledene te begraven en begraven te houden. Dit recht dient op grond van de wet schriftelijk te worden gevestigd en is dan verbonden aan het graf, en wel voor een onbepaalde of bepaalde tijd – de uitgiftetermijn – van ten minste tien jaar.

Het geeft de rechthebbende zolang het grafrecht duurt de exclusieve zeggenschap over wie in het graf begraven zal worden en/of welke urnen erin bijgezet mogen worden, welke grafbedekking aangelegd wordt, of en wanneer er zal worden geruimd. Op protestantse begraafplaatsen komen in veel gevallen alleen particuliere graven voor. Zij zijn vanuit het verleden ook wel genoemd 'eigen graven', 'koopgraven' of 'familiegraven'.

Voor alle graven geldt de wettelijke verplichting van een grafrusttermijn van tien jaar na de begrafenis. Dit is ook de minimumtermijn voor het vestigen van het grafrecht. In die termijn wordt de grond van het graf met rust gelaten.

Het grafrecht voor bepaalde tijd

Het grafrecht, dat wil zeggen het recht op een particulier graf, is een bijzonder zakelijk recht, maar het is zoals de wet zegt geen registergoed. Het wordt dus niet ingeschreven in de openbare registers/kadaster. Het grafrecht geeft geen eigendom van de grond, alleen een bijzonder gebruiksrecht. Het is in de meeste gevallen voor een bepaalde tijd, vaak voor twintig jaar, steeds vatbaar voor verlenging. Het kan door vererving overgaan op nabestaanden en het kan ook overgedragen worden aan anderen. Voor dit laatste is overschrijving op de naam van een opvolger nodig volgens de regels van het begraafplaatsreglement. Zie hierna over de rechten van de rechthebbende.

Het einde van het grafrecht vindt volgens de wet en het begraafplaatsreglement plaats in de volgende gevallen:

- Indien het grafrecht is gevestigd voor een bepaalde tijd (bijvoorbeeld twintig jaar) en vervolgens niet op verzoek van de rechthebbende wordt verlengd eindigt het;
- Indien de rechthebbende zelf afstand van het grafrecht doet, vervalt het;
- Een bijzondere wijze van beëindiging is er als de rechthebbende zijn gedeelte van het onderhoud kennelijk ver-

waarloost en na aanschrijving niet tot herstel overgaat;

- Ook kan het grafrecht vervallen als er na het overlijden van de rechthebbende geen overschrijving van het recht op naam van een ander verzocht wordt.

Het grafrecht voor onbepaalde tijd

Een grafrecht dat gevestigd is voor onbepaalde tijd blijft bestaan zolang er geen afstand gedaan is of er geen grond voor verval is geweest. Het blijft dan altijd durend bestaan. Dat kan zelfs zo zijn nadat de begraafplaats is gesloten. Het blijft dan in stand mits het vereiste onderhoud wordt uitgevoerd.

Bepaalde categorieën rechthebbenden vestigen de rechten op particuliere graven geheel bewust voor onbepaalde tijd op grond van hun religieuze stelregels. Te denken valt aan joodse en islamitische gemeenschappen aan wie eeuwigdurende grafrechten worden verleend. Ook de graven in de bestaande natuurbegraafplaatsen zijn voor onbepaalde tijd. Voor protestantse begraafplaatsen wordt geadviseerd in beginsel uit te gaan van grafrechten voor een termijn van niet meer dan twintig jaar, met de mogelijkheid van verlenging.

Het belang van één rechthebbende c.q. één belanghebbende

Degene die het grafrecht bezit, het uitsluitend recht op een particulier graf, wordt in de wet en de reglementen genoemd de 'rechthebbende'. Wanneer de beheerder van de begraafplaats een particulier graf uitgeeft, dan verlangt hij dat één persoon de rechthebbende zal zijn en dat die dan ook de contactpersoon is voor de begraafplaats, zowel voor de betaling van grafrecht en onderhoudskosten als voor bijvoorbeeld het nodige onderhoud of het al dan niet verlengen van de termijn.

De beheerder is verplicht binnen twee jaar voordat de uitgiftetermijn verloopt daarvan een schriftelijke waarschuwing te sturen. De rechthebbende kan dan verlenging vragen, die hem in dat geval volgens de wet verplicht moet worden verleend.

Ook bij een algemeen graf heeft de beheerder er belang bij dat er één persoon is die de contactpersoon is. Die is geen rechthebbende, want hij heeft geen grafrecht verkregen; hij wordt in de wet aangeduid als de 'belanghebbende'. Ook hier is de beheerder van de begraafplaats verplicht de belanghebbende te waarschuwen, namelijk tussen 6 en 12 maanden voordat de overeengekomen uitgiftetermijn verstrijkt.

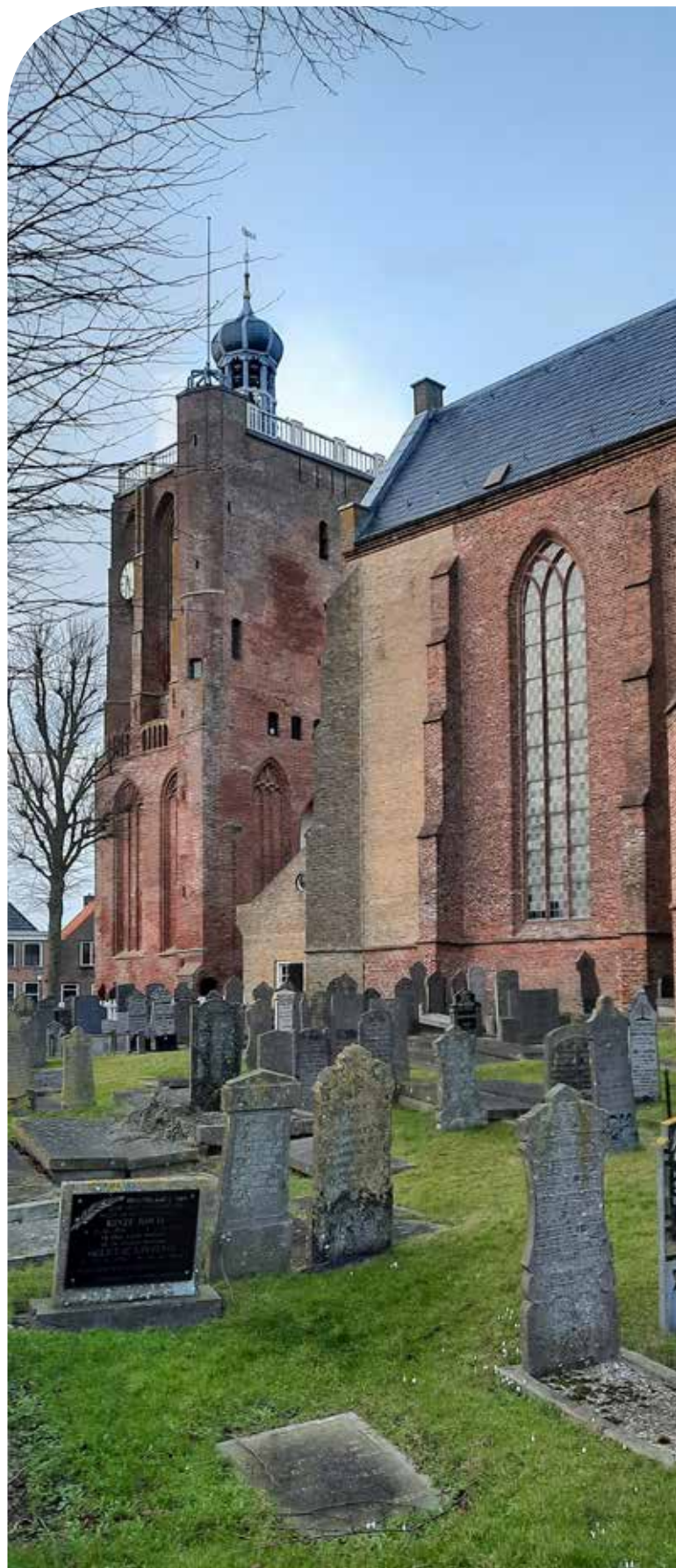
Rechten en plichten

Zoals gezegd wordt het grafrecht schriftelijk gevestigd (uitgegeven) door afgifte van de grafakte, dikwijls genoemd grafbrief. Het ligt voor de hand dat de rechthebbende een exemplaar daarvan krijgt zoals het begraafplaatsreglement bepaalt.

De rechthebbende heeft recht op verlenging, hij kan het recht op een graf laten overschrijven op naam van een ander, in de praktijk meestal de echtgenoot of levenspartner of een bloedverwant. Ook heeft de rechthebbende het recht om – met inachtneming van de richtlijnen – een grafbedekking te plaatsen. Indien de beheerder het plan heeft om een particulier graf te ruimen, dan moet hij daarvan mededeling

doen aan de rechthebbende. Ruiming is wettelijk niet geoorloofd zonder de toestemming van de rechthebbende.

Maar tegenover zijn rechten staan – naast de financiële verplichtingen – ook plichten van de rechthebbende. Zo is er de plicht om steeds correct zijn naam en adres bij de beheerder bekend te laten zijn. Ook heeft de rechthebbende de plicht de grafbedekking behoorlijk te onderhouden of te herstellen tenzij het gaat om fundamentele dingen zo- ►

als grondverzakking, die voor de verantwoordelijkheid van de beheerder komen. Schade aan de grafbedekking komt in beginsel voor rekening van de rechthebbende. Blijft de rechthebbende in gebreke met het onderhoud, dan kan de beheerder in bepaalde gevallen de grafbedekking verwijderen. Wanneer de rechthebbende het onderhoud van het graf kennelijk verwaarloost, kan de beheerder hem schriftelijk waarschuwen en dient hij op straffe van verval van zijn recht binnen een jaar in het onderhoud voorzien.

De soorten graven, het grafrecht en de rechten en plichten van de beheerder en van de rechthebbende zijn omschreven in het modelreglement van de VKB. Het 'Modelreglement voor beheer Protestantse begraafplaats' is te downloaden vanaf de kennisbank op website van de VKB in de rubriek gebouwen/begraafplaatsen.

De zorg voor de as na een crematie

De Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen ziet dat in verband met het toenemen van het aantal crematies steeds meer protestantse begraafplaatsen ook de mogelijkheid bieden voor asbezorging.

Een maand na de crematie van een overledene krijgen de verantwoordelijke nabestaanden bericht dat zij de as in de asbus ter beschikking kunnen krijgen. Voor wat er vervolgens gebeurt bestaan verschillende mogelijkheden, naar gelang de keuze van de nabestaanden, die daarbij de wens van de overledene zoveel mogelijk volgen. In het algemeen zien we wat dit betreft dat de asbus in een urn wordt bijgezet op een daarvoor bestemde plaats in een urnenmuur (columbarium) of in een nieuw dan wel bestaand graf.

Steeds meer begraafplaatsen bieden gelegenheid om een plaats voor de urn te reserveren. Daarvoor hanteren zij een bepaald tarief, dikwijls voor de duur van vijf of tien jaar, met de mogelijkheid van verlenging. Parallel aan de grafbrief voor een grafrecht wordt voor bijzetting van de urn een bijzettingsbrief of -akte aan de rechthebbende afgegeven.

Ook indien besloten wordt tot ruiming van de as, in de meeste gevallen als de termijn van de urnenplaats is verstreken gebeurt dat door verstrooiing. Wettelijk geldt daarvoor de voorwaarde dat dit de eerste tien jaar alleen mag als de rechthebbende heeft toegestemd.

Vennootschapsbelastingplicht voor begraafplaatsen

Tekst Wilbert van Vliet

Bij de vennootschapsbelastingplicht voor begraafplaatsen dient men met het volgende rekening te houden.

In beginsel belastingplichtig

Vanuit de wetgeving of rechtspraak is in de praktijk weinig bekend over de heffing van vennootschapsbelasting bij stichtingen of kerken die begraafplaatsen exploiteren. Volgens de wet zijn stichtingen en kerken belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting indien en voor zover zij ondernemingsactiviteiten uitoefenen, dat wil zeggen betaalde activiteiten uitvoeren die winstgevend zijn/een winstoogmerk hebben of in concurrentie treden met andere ondernemingen.

Omdat er ook commerciële begraafplaatsen zijn, en kerkelijke begraafplaatsen daar in beginsel mee in concurrentie treden, gaan we ervan uit dat kerkelijke begraafplaatsen vennootschapsbelastingplichtig zijn. Dat geldt des te meer als die begraafplaatsen winstgevend zijn.

Vrijstelling

Zolang de winst van een stichting of kerk onder de €15.000,- is, geldt echter een vrijstelling. Het gaat dan om de winst voor alle betaalde activiteiten per rechtspersoon. Als de winst van de begraafplaats derhalve €8.000,- is en de winst van de commerciële zaalverhuur €20.000,-, dan

geldt de vrijstelling dus niet. Winst wordt in beginsel berekend op basis van commerciële maatstaven. Grafrechten die ineens worden betaald aan het begin kunnen normaliter worden geactiveerd. Zij leiden tot winst naar rato van het verstrijken van de grafduur.

Winstbeperking

Als de kerk of stichting meer dan €15.000,- winst maakt, dan leidt dit in beginsel tot heffing van vennootschapsbelasting over de winst behaald met alle ondernemingsactiviteiten. Er zijn dan mogelijkheden om de winst te beperken door een beroep te doen op:

- de fondswervingsvrijstelling, indien fondsen worden geworven voor een anbi op basis van voor de rechthebbenden kenbaar fondswervende activiteiten;
- de vrijwilligersaftrek (tegen fictief minimumloon minus eventuele vrijwilligersvergoeding);
- de herbestedingsreserve (in geval er veel gebruik gemaakt wordt van vrijwilligers).

Uiteraard valt hier in de praktijk nog veel meer over te zeggen, maar het voorgaande geeft een samenvatting van de regelgeving.

Kerkelijke begraafplaatsen in de regio Friesland

In gesprek met Jan Willem Offinga

Tekst Nico de Jong **Beeld** Nico de Jong, PR

Jan Willem Offinga is hoofd van het regiokantoor van het KKA in Drachten. Het regiokantoor is daar gevestigd sinds 2005. Met een team van 7 personen wordt er gewerkt voor zo'n 85 kerkelijke gemeenten in de regio Friesland, Groningen en Drenthe. Hierin zijn ook begrepen een aantal diaconieën en een aantal kerkelijke stichtingen die een begraafplaats beheren. Het regiokantoor verzorgt met name de boekhoudingen en het opstellen van de jaarrekeningen. Een gesprek over de kerkelijke begraafplaatsen in Friesland en welke zaken daarbij in het oog schieten.

Unieke situatie

De aanleiding voor het gesprek is de unieke situatie dat er in de regio Friesland verreweg nog de meeste kerkelijke gemeenten in de Protestantse Kerk zijn die een kerkelijke begraafplaats beheren. Uit onze bestanden valt op te maken dat ruim 70 procent van de aangesloten kerken een begraafplaats exploiteert. Jan Willem vertelt

hoe het destijds in de beginfase is gelopen: "Onze grote opdrachtgever, de Protestantse Gemeente te Drachten, heeft twee begraafplaatsen. We kregen de opdracht om voor deze begraafplaatsen passende software te zoeken. Uiteindelijk is de keuze gevallen op het programma Begraafplaats Administratie Manager (kortweg BAM) van HTA Software, dat nu ook door veel begraafplaatsen wordt gebruikt. Ik herinner me verder nog de bijeenkomst in 2010 in de kerk aan de Europalaan die door de VKB werd georganiseerd. De kerk zat toen stampvol met belangstellenden op het gebied van begraafplaatsen. Ik heb me daarover toen verbaasd en sindsdien is mijn interesse voor kerkelijke begraafplaatsen gewekt en toegenomen. Momenteel heeft zeker de helft van ons klantenbestand een kerkelijke begraafplaats in beheer. Als kantoor doen we voor tien begraafplaatsen de grafadministratie."

Fusies van kerken

"In Friesland zie je dat de laatste jaren veel gemeenten zijn gefuseerd tot een protestantse gemeente. In een aantal van die gevallen is de (voormalige hervormde) begraafplaats tegelijkertijd ondergebracht in een (protestantse) stichting die het beheer van de begraafplaats op zich neemt. Als re-

Jan Willem
Offinga

giokantoor heeft men ons tevoren betrokken bij deze overdracht om de berekeningen die daaraan ten grondslag liggen te controleren. Het is natuurlijk van groot belang dat de begraafplaats ook in de toekomstige jaren financieel draagkrachtig kan blijven. Overigens zijn er in Friesland ook veel kerkgebouwen die worden overgedragen aan de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Maar de begraafplaatsen worden daarbij dan nog niet overgedragen. Hiervoor wordt dan ook een lokale stichting opgericht die het beheer gaat uitoefenen." Bij het verzelfstandigen van de begraafplaats in een stichtingsvorm is vooraf toestemming nodig van het Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken.

Lokale functie

"In veel Friese dorpen heeft de begraafplaats ook een lokale functie. De mensen die op het kerkhof worden begraven zijn niet altijd lid van de kerk. Er zijn verschillende dorpen, zoals Burgum, waar alleen een kerkelijke begraafplaats is en geen algemene begraafplaats. De burgerlijke gemeente is in die gemeenten nauwelijks betrokken en biedt geen financiële ondersteuning. Natuurlijk vinden er op lokaal niveau wel gesprekken met de burgerlijke gemeente plaats en worden er voor bepaalde activiteiten vergunningen afgegeven, maar daar blijft het dan bij."

Vrijwilligers

Hebben die stichtingen en kerken geen probleem om vrijwilligers te werven in een tijd van ontkerkelijking en vergrijzing?

Jan Willem: "Vrijwilligerswerk is een groot goed. In de nieuwe richtlijn van de landelijke kerk wordt aangegeven dat in de meerjarenbegroting het vrijwilligerswerk moet worden omgerekend naar betaalde arbeid omdat de situatie over 20 jaar heel anders kan zijn en begraafplaatsen mogelijk geen beroep meer kunnen doen op vrijwillige krachten. Gelukkig wordt er nog steeds heel veel door vrijwilligers gedaan. Naast het feit dat het financieel voordeel oplevert, is het ook vooral een sociale activiteit. Mensen die niet meer aan het arbeidsproces deelnemen, willen zich soms graag inzetten voor een nuttig doel. Zo zijn er bijvoorbeeld vrijwilligers die elke week een dagdeel grasmaaien of de paden harken. De landelijke trend is dat het aantal vrijwilligers afneemt als het om verantwoordelijkheid dragen en om langdurige verplichtingen gaat. Dan kan het in kleine dorpen die last hebben van leegloop wel lastig worden als de oudere generatie wegvalt en de jongeren het werk niet kunnen overnemen."

Administratie

Hoe staat het met de administraties van de begraafplaatsen?

Jan Willem: "Nog steeds komen we situaties tegen waar men de mutaties bijhoudt in een schrift of in een Excel-bestand op de eigen computer. Dat kan nog goed werken als het om kleine aantallen gaat. De nieuwe richtlijnen van de PKN zijn erop gericht om die zaken goed op orde te kunnen krijgen. We hebben het wel eens meegemaakt dat we na het plotseling overlijden van een beheerder op zoek moesten naar de gegevens. Gelukkig zijn er ook andere voorbeelden waar de administratie wel zorgvuldig wordt gedaan en waar een goede overdracht aan de jongere generatie plaatsvindt."

Digitale bijeenkomsten

Op 15 maart 2021 hield de VKB Afdeling Friesland een digitale bijeenkomst waarin een presentatie werd gegeven over kerkelijke begraafplaatsen. Hierbij waren 100 belangstellenden aanwezig. De VKB wil graag meer van dergelijke informatiesessies organiseren om haar leden op maat te kunnen informeren.

Slotopmerking

Tenslotte vraag ik Jan Willem wat hij de begraafplaatsbeheerders als goede raad wil meegeven. Zijn reactie: "Leg de belangrijke zaken goed vast. Zorg ervoor dat de administratie zorgvuldig kan worden overgedragen. Maak het niet te moeilijk en kies een standaard softwarepakket. Dat hoeft niet persé het pakket te zijn dat wij aanbieden. We merken wel dat begraafplaatsbeheerders met elkaar in contact treden en ervaringen uitwisselen over bijvoorbeeld hun softwareprogramma. In bepaalde software is er de mogelijkheid om meerdere begraafplaatsen te administreren. Dat biedt uitkomst wanneer meerdere begraafplaatsen moeten worden samengevoegd. Maar ook wanneer je alleen de administratie wilt uitbesteden. Ik weet van iemand in Heerenveen die de administratie van twaalf begraafplaatsen bijhoudt."

Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB)

Tekst Kees van Tilborg **Beeld** LOB

De Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) is de enige vakorganisatie op het gebied van begraven en begraafplaatsen en geniet als zodanig landelijke bekendheid. De LOB treedt op als vertegenwoordiger en belangenbehartiger van de Nederlandse begraafplaatsen. De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is medeoprichter van de LOB en heeft een zetel in het bestuur. 152 begraafplaatsen met een protestantse signatuur hebben naast het lidmaatschap van de VKB ook het lidmaatschap van de LOB.

De organisatie is er voor haar leden in de branche én voor consumenten. Men streeft naar kwaliteit en herkenbaarheid. Begraafplaatsen die lid zijn van de LOB streven naar een zeker collectief in kwaliteit. Zij staan garant voor een zorgvuldige lijkbezorging en deskundig begraafplaatsbeheer.

Mocht er een geschil zijn tussen een consument en een begraafplaats, dan probeert men er eerst samen uit te komen. Lukt dat niet, dan kan het geschil voorgelegd worden aan de onafhankelijke Ombudsman Uitvaartwezen. Begraafplaatsen die lid zijn van de LOB zijn middels dit lidmaatschap aangesloten bij de Ombudsman Uitvaartwezen (Stichting Klachteninstituut Uitvaartwezen). Zowel de klager als de begraafplaats zijn gebonden aan de uitspraak van de Ombudsman. Een uitstekende kwaliteitsservice dus. Voor een vraag over begraven, begraafplaatsbeheer of een begraafplaats kunt u terecht bij LOB voor een antwoord. De consulenten adviseren u of wijzen u de weg naar de juiste instantie.

Als vereniging en als erkende brancheorganisatie is de LOB er primair van en voor haar leden. De LOB geeft gelegenheid voor onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring, verleent ondersteuning aan individuele leden en adviseert de aangesloten begraafplaatsen inzake het beheer en de bedrijfsvoering. Men komt op voor de gemeenschappelijke belangen van de leden en daar waar het collectieve belang dit vereist, bundelt zij informatie, onderneemt actie, geeft voorlichting, maakt standpunten kenbaar en ontplooit initiatieven die een zorgvuldige en professionele wijze van begraven en begraafplaatsenbeheer onder-

steunen. Daarnaast is de LOB de uitgever van het vakblad *De Begraafplaats* dat zesmaal per jaar verschijnt. De leden van de LOB krijgen minimaal 2 exemplaren van elk nummer van het vakblad toegezonden.

Als belangenbehartiger zet de LOB zich in voor:

- de betekenis van het begraven als specifieke vorm van lijkbezorging;
- de begraafplaatsen als cultuurhistorisch erfgoed enerzijds en als hedendaagse bedrijfsmatig georganiseerde grafakkers anderzijds;
- de erkenning van de begraafplaatsbeheerder als vakman en het begraafplaatsbeheer als specifieke deskundigheid;
- het bevorderen van deskundigheid bij medewerkers van begraafplaatsen door het bieden van onder andere scholingsdagen en advies, waardoor de kwaliteit van werken toeneemt;
- begraafplaatsen in de media onder de aandacht brengen (denk aan het weekend van de begraafplaats) waardoor onwetendheid en de angst over begraven bij de burger wordt verminderd;
- van de laatste ontwikkelingen op de hoogte zijn en dit op de juiste manier verspreiden onder de leden;
- onderlinge kennis bevorderen door het bieden van regio-dagen met het geven van informatie vanuit de LOB en het presenteren van een actueel onderwerp en deze gezamenlijk bespreken;
- open en transparant communiceren.

Voor meer informatie en lidmaatschap, zie:

www.begraafplaats.nl

Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen

De nieuwe richtlijn kerkelijke begraafplaatsen

Tekst Kees van Tilborg **Beeld** Joey Hukom

Een groot aantal gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland beheert een begraafplaats. Deze begraafplaats is meestal onderdeel van de plaatselijke gemeente of de diaconie en valt daardoor onder haar organisatorisch en financieel beheer. Vanwege de specifieke aandachtspunten en risico's die een begraafplaats meebrengt, heeft het Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (GCB) een Richtlijn administratie en financieel overzicht gemeenten/diaconieën met een begraafplaats uitgebracht.

Overwegingen daarbij waren dat de gemeenten met een begraafplaats hiervoor een juist en verantwoord financieel beleid dienen te voeren, rekening houdend met exploitatieresultaat, tariefstelling en grafrechten, maar hiervoor tevens verplichtingen voor langere termijn aangaan. Verder zijn er ook nog de wettelijke verplichtingen voor het instant houden van de begraafplaats.

November vorig jaar heeft elke gemeente een bericht ontvangen met daarin de nieuwe richtlijnen. De richtlijn is een aanpassing van zijn voorganger, maar brengt wel een flink aantal wijzigingen met zich mee voor uw administratie. Een groot aantal gemeenten heeft de grafadministratie en de boekhouding prima op orde. Toch verdient het aanbeveling goed kennis te nemen van de nieuwe richtlijn. Bij het indienen van de jaarrekening 2020 moet de nieuwe richtlijn toegepast zijn in uw administratie. Mocht deze momenteel alleen nog uit een grafboek of kaartenbak bestaan, dan is er een mogelijkheid tot uitstel. Maar in 2021 moet het echt op orde zijn.

De hoofdpunten van de richtlijn schrijven voor:

- een actueel reglement;
- een op orde zijnde graf- en urnenadministratie die voldoet aan de eisen en wensen van deze tijd;
- een meerjarenoverzicht van kosten en baten, zodat het financiële plaatje van de begraafplaats ook voor de komende jaren inzichtelijk is;
- een eigen jaarrekening van de begraafplaats en de totalen daarvan vermeld in de jaarrekening van de kerk;
- een eigen bankrekening voor de begraafplaats.

Verder moet het echte eigen vermogen van de begraafplaats inzichtelijk gemaakt worden, zodat duidelijk is dat de gelden die bij de begraafplaats in de administratie zijn opgenomen daar ook echt thuis horen. Mogelijk kan dit een lager eigen vermogen van de kerk tot gevolg hebben. Een belangrijk punt is ook dat niet alleen de begraafplaatsbeheerder of -administrateur verantwoordelijk is voor de financiële continuïteit van de begraafplaats, maar ook het college van kerkrentmeesters en de kerkenraad.

Het GCB beseft dat deze richtlijn voor sommige gemeenten een behoorlijke impact kan hebben. Daarom komt er voor gemeenten/diaconieën die behoefte aan ondersteuning hebben, gerichte ondersteuning. In eerste instantie zal er, vanwege de geldende COVID-19 maatregelen, op digitale wijze ondersteuning georganiseerd worden. Wanneer weer fysieke bijeenkomsten mogelijk zijn, wordt gekeken naar mogelijkheden om bij u in de buurt verdere ondersteuning te bieden.

Voor de komende periode zijn er nu digitale bijeenkomsten van de PKN op 13, 21 en 29 april 2021 waarvoor u zich kunt inschrijven via de website www.protestantsekerk.nl/nieuws/online-trainingen-beheer-begraafplaatsen/.

De kerkelijke begraafplaatsen en kerkhoven dienen we goed te beheren. De overledenen die daar hun laatste rustplaats hebben gevonden, verdienen het dat de omgeving van hun graf goed onderhouden wordt en de administratie van de begraafplaats op orde is.

Naturbegraven: een taak voor protestantse gemeenten?

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** PR, Pixabay

Protestantse gemeenten horen bij de grootste beheerders van begraafplaatsen in Nederland. Zijn zij een aangewezen partij om aan te sluiten bij de groeiende trend van naturbegraven? Een gesprek met de heer Imke Zeilstra, lid van de Commissie Beheer Kerkelijke begraafplaatsen en deskundige inzake naturbegraven.

Naturbegraven mag zich verheugen in een snel groeiende populariteit. Er zijn inmiddels tientallen speciale naturbegraafplaatsen in Nederland, en vermoedelijk evenzoveel bestaande begraafplaatsen die de mogelijkheid van naturbegraven op een deel van hun terrein aanbieden. Waarom is naturbegraven aantrekkelijk?

Een belangrijk kenmerk van de meeste naturbegraafplaatsen is de mogelijkheid van eeuwige (graf-)rust. De meeste beheerders hanteren het principe 'vol is vol'; er wordt niet geruimd (dat is overigens geen garantie, en omdat er in principe geen rechthebbenden zijn kan het ook niet worden geclaimd). Verder zadel je je nabestaanden niet op met de kosten van een grafmonument, onderhoud en verlenging van grafrechten.

Er zijn ook wel dingen die mensen als nadeel zouden kunnen zien. Er mogen doorgaans alleen natuurlijke, vergankelijke materialen worden meebegraven; dus geen metaal of plastic (met uitzondering van protheses), geen kunststoffen (be)kleding en geen sieraden. En de markering is summier: meestal een boomschijf met naam, geboorte- en overlijdensdatum. Die schijf is na een jaar of vijf grotendeels vergaan, soms mogen nabestaanden hem vervangen. Bloemen worden enkele weken na de begrafenis verwijderd en nieuwe bloemen (of een noevenkaars, laat staan een vaas) op herinneringsdagen kunnen ook al niet. Desalniettemin is de belangstelling groot en de beschikbare graven op naturbegraafplaatsen worden snel uitgegeven.

Ook voor beheerders lijkt naturbegraven een interessante optie. Vergeleken met reguliere begraafplaatsen is er (veel) minder onderhoud en toezicht nodig, en de administratie houdt feitelijk op als een graf is uitgegeven. Grafplaatsen worden met GPS bepaald, in overleg met de koper gemarkeerd, en, kort door de bocht, blijft het daarbij.

Is naturbegraven ook een mogelijkheid voor protestantse gemeenten? Als ze begraafplaatsen met nog veel beschikbare ruimte beheren zeker; zelfs op Zorgvlied is er al de mogelijkheid voor ecologisch begraven. Maar waarom niet een stuk bos of weide gekocht om daar een naturbegraafplaats te creëren (één van de mogelijkheden die in het januarinummer van *Kerkbeheer* over beleggen werd genoemd)? Dat zal in ieder geval een lange adem vergen vanwege bestemmingskwesties en vergunningen,

omwonenden zijn (niet onverwacht) meestal niet blij. Op internet zijn toch al veel voorbeelden te vinden van de geslaagde stichting van naturbegraafplaatsen. Soms door partijen die veel minder met begraven van doen hebben dan vanouds de protestantse gemeenten. Zo heeft bijvoorbeeld Natuurmonumenten zich op deze 'markt' gestort.

Gereserveerde natuurgraven op 'Heiderust', Rheden

Luchtfietserij of reële mogelijkheid?

Aan Imke Zeilstra stelde ik de volgende vragen:

Is het stichten van een naturbegraafplaats door een protestantse gemeente luchtfietserij of een reële mogelijkheid?

"Als ik kijk naar de ontwikkelingen die gaande zijn qua naturbegraafplaatsen: het is niet echt luchtfietserij dus de optie kan worden overwogen, maar ik teken wel aan dat er momenteel wel heel veel naturbegraafplaatsen ontwikkeld worden. Je moet je als gemeente afvragen of een naturbegraafplaats ten opzichte van je huidige locatie een meerwaarde heeft qua exploitatie: is de markt niet verzadigd? In gebieden met weinig naturbegraafplaatsen zijn zeker mogelijkheden. Maar je moet rekening houden met de moeite en het tijdsbeslag van de planningsperiode. Het bestuur moet goed overwegen of het zinvol is om dat in deze tijd te gaan doen. Heb je zelf een stuk natuur bij de begraafplaats? Is die ►

groot of klein? Hoe breed je een kleine intieme begraafplaats uit naar een natuurbegraafplaats?"

Administratie

Is er inderdaad zo weinig administratie als hierboven gesuggereerd?

"Vanuit mijn verleden als administrateur van gemeentelijke begraafplaats vind ik dat wat kort door de bocht. Administratie, eventueel gesteund door systemen vergt wel de nodige tijd. Het hanteren van uitgiftetermijnen, beheertermijnen, wanneer geruimd wordt, indien van toepassing. Er is wel minder administratie, maar zeker niet summier."

Kerkelijke restricties en belemmeringen

Zijn er kerkelijke restricties of belemmeringen voor natuurbegraven?

"Vanuit de centrale organisatie, vooral van het GCBB worden voorschriften voor de exploitatie van begraafplaatsen gegeven, zo moeten de cijfers ervan in FRIS worden ingebracht. En als je iets nieuw begint zijn daar investeringen mee gemoeid; die moeten door het CCBB worden beoordeeld. Die zullen ook moeten wennen aan een nieuw fenomeen als dit. Indien dit gebeurt in de vorm van beleggen dan zal het ook aan de voorschriften c.q. beleggingsstatuut dienaangaande moeten voldoen."

Ik bedoel eigenlijk: is het denkbaar dat er in een protestantse gemeente bezwaar tegen het fenomeen natuurbegraven kan bestaan?

"Dat is een gewetensvraag. Ik kan me best indenken dat er gemeenten zijn die geen voorstander zijn van natuurbegraven, net zoals er gemeenten zijn die niet geporteerd zijn van cremieren. Mensen hechten aan tradities, die zijn er ook om vast te houden en te respecteren."

Overheidsrestricties

Welke hobbels moet je nemen bij het stichten van een natuurbegraafplaats?

"Je hebt te maken met allerlei overheidsrestricties. Is de begraafplaats een rijksmonument? Dan kan de overheid

gaan dwarsliggen als je een natuurbegraafgedeelte daarop wil creëren. Overheden kunnen beperkingen stellen aan het aantal begravingen, dingen willen reguleren. Er is het bestemmingsplan dat moet worden aangepast, er zijn inspraakprocedures. Zit je dichtbij een waterwingebied? Enzovoorts. Actueel, in het licht van de onlangs gehouden verkiezingen: milieubewustzijn groeit, en zou een positieve wave voor natuurbegraven kunnen zijn."

Voorzieningen

Welke minimale voorzieningen voor een natuurbegraafplaats zijn denkbaar?

"Uiteraard moet er voldoende ruimte om te begraven zijn, met de bomen en struiken niet te dicht op elkaar. Verder kun je denken aan een omheining, dat is per begraafplaats verschillend. Kan zijn ter voorkoming van vandalisme, of gewoon als markering, maar helemaal open als wandelgebied kan ook. Er zal ook toezicht nodig zijn. Dat kan ook wel met vrijwilligers/gepensioneerden, die kijken of de begraafplaats in goede orde is. Een aula kan als het bestemmingsplan het toestaat, en de financiële ruimte er is. Het feitelijk begraven: dat kun je uitbesteden of zelf doen. Wel belangrijk is voldoende parkeergelegenheid en een goede toegangsweg. Niet zozeer voor bezoek als wel voor de aanwezigen op de uitvaart zelf. Goed aangegeven, als goede service."

Exploitatiemodellen

Zijn er exploitatiemodellen beschikbaar voor natuurbegraafplaatsen?

"Het is mij niet bekend of die bestaan. Ik denk van wel; ze zullen niet veel afwijken van die van reguliere begraafplaatsen. Je kunt daarvan uitgaan, en weglaten wat niet van toepassing is: vooral onderhoud en administratie zullen minder zijn. Een aandachtspunt bij het exploiteren van (natuur)begraafplaatsen is met name het fiscale aspect, omdat een (natuur)begraafplaats met uitvaartcentrum aangemerkt kan worden als bedrijfsmatige activiteit, dus btw-plichtig. En bij reserves kun je onder de vennootschapsbelasting vallen als deze een bepaalde omvang hebben."

Eens als de bazuinen klinken

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** Meester van Alkmaar

Er was een periode, in de tijd dat ik ergens gemeentepredikant was, dat ik thuis te pas en te onpas de eerste regel van het gezang 'Eens als de bazuinen klinken' aanhief. Het kwam neer op een soort ontheiliging van een serieus lied. Want ik was nog niet begonnen of mijn kinderen, die toen in de basisschoolleeftijd zaten, scandeerden al: "Uit de hoogte, links en rechts." En dan was het meteen ten einde. Hoe dat nou kwam in die periode, weet ik niet. Het is later ook weer gewoon over gegaan. Misschien komt het ook wel omdat het in de eerste tien jaar van mijn loopbaan als predikant vaker in de kerk en rond een uitvaart werd gezongen dan later.

Een van de zeven panelen over de werken van barmhartigheid van de Meester van Alkmaar. Ze hingen van 1507 tot 1916 in de Grote Kerk van Alkmaar. Sinds die tijd te zien in het Rijksmuseum te Amsterdam.

Toen ik net dominee was geworden, heb ik mezelf uitgenodigd als stagiair bij een uitvaartondernemer. Hij vond dat gek, maar ook wel leuk. "Dat heeft een dominee nou nog nooit aan ons gevraagd." Ik zei: "Ik denk dat ik wel eens heel wat met jullie *business* te maken ga krijgen, dus het leek me goed om er eens een week voor uit te trekken om te snappen hoe jullie wereld eruit ziet." (U begrijpt, ik gebruikte als jonge dominee tegen een oudere ondernemer de aanspreektitel 'u'). Hij maakte er een hele week excursie van,

met een bezoek aan een kistenfabriek, het crematorium, diverse begraafplaatsen (waar ze de grafelfrechten hadden), een steenhouwerij en diverse uitvaartcentra. Plus dat ik meekreeg hoe het werkte vanaf het moment dat een overlijden werd gemeld. Ik heb er als pastor mijn hele verdere leven profijt van gehad. Maar wat natuurlijk ook meteen opviel: deze wereld is inderdaad '*business*'. Hier en daar zijn er nog wel wat coöperaties, maar meer en meer is het '*business*' geworden, waar je ook best flink geld in kunt verdienen. Het is immers '*emotio-business*' (net als babykamers verkopen), dus kijken mensen niet zo gauw op een euro.

Ik vind dat soms nog steeds best een lastig aspect. Hoe ga je daar als kerk mee om? Er is natuurlijk niks tegen als mensen een fatsoenlijke boterham verdienen aan goede en gewilde dienstverlening, ook juist rond de begeleiding bij levenseinde en uitvaart van een geliefde. Tegelijk is 'de doden begraven' altijd nog één van de zeven werken van barmhartigheid, een vorm van diaconaat dus. Aan de andere kant: ben je als kerk niet 'gekke henkie' als je bij een uitvaart of bij de exploitatie van een begraafplaats dienstverlening aanbiedt, die gratis is of laaggeprijsd, als anderen er duizenden euro's voor vragen? In het verpleeghuis waar ik ook jaren werkte als geestelijk verzorger maakte ik serieuze gesprekken mee van niet al te kerkelijke familieleden die zeiden: vraag maar of het in de kerk kan en de dominee het begeleidt, want dan is het gratis. Misschien is dat ook wel heel erg okay. Het biedt ook kansen om met een bezinnend en troostend woord vanuit het Evangelie mensen nabij te komen. Toch blijft het zaak van bezinning: hoe verhoudt zich een werk van barmhartigheid tot de best wel zakelijk geworden wereld van het uitvaartwezen?

Ik eindig met een kleine anekdote uit mijn jeugd. Heel vroeger werden de gastdominees voor de kerk op Rozenburg waar wij kerkten, zaterdagavond tevoren door de scriba van het station van Maassluis afgehaald om met de pont over te varen naar Rozenburg. De scriba was de enige met een auto namelijk. Hij bracht dan de dominee naar de koster om daar de nacht door te brengen. Onder dominees die naar Rozenburg gingen om er te preken leverde dat de waarschuwing op om er nog eens goed over na te denken of je het wel zou doen. Want ja, de scriba heette Kistenmaker en de koster Kerkhof.

Stelling van de maand

Heeft u een mening, wilt u erop reageren?

Laat het ons weten via: info@kerkrentmeester.nl

De stelling:

'Voor de kerk zal het 'begraven van de doden' altijd eerst een 'werk van barmhartigheid' dienen te zijn en niet een bron van inkomsten.'

Schade aan grafmonumenten

Wie is er verantwoordelijk?

Tekst Nico de Jong **Beeld** Wilnanda Hukom

Een aantal jaren terug hadden we als VKB het beheer over een aantal collectieve verzekeringen. In die periode kwam het nog wel eens voor dat kerkbeheerders melding maakten van een schade aan een grafmonument. Ongetwijfeld zullen er zich nog wel eens van dergelijke gevallen voordoen. Wie is eigenlijk verantwoordelijk voor schade aan een grafzerk?

Die vraag direct te beantwoorden is nog niet zo eenvoudig. Het hangt namelijk af van de oorzaak die tot de schade heeft geleid. In elk geval weet ik uit ervaring dat schades aan grafmonumenten meestal best in de papieren kunnen lopen. Ingeval er geen duidelijkheid bestaat over de oorzaak van de schade is het van belang om te proberen te achterhalen of alsnog door onderzoek of navraag hierover duidelijkheid kan komen. Indien een forse schade bij een verzekeraar wordt gemeld, zal deze naar alle waarschijnlijkheid hiervoor een deskundige expert inschakelen die hierover zijn licht kan laten schijnen.

In het algemeen kan wel gesteld worden dat er een aantal zaken zijn die bij een schade aan een grafmonument van belang zijn. Zo heeft de houder van de begraafplaats wel zijn zorgplicht voor de begraafplaats die hij behoort na te komen. Dat houdt onder andere in dat hij moet voorkomen dat de graven extreem verzakken. Dit kan bijvoorbeeld door het in-

klinken van de graven. Als dit aan de orde is zal de beheerder of de medewerker ervoor moeten zorgen dat door ophoging van de grond verdere verzakking en daardoor beschadiging van de grafmonumenten kan worden voorkomen. Verder komt het nogal eens voor dat bij een storm boomtakken op de grafstenen vallen. Hoewel dit niet altijd is te voorkomen, heeft de houder van de begraafplaats de plicht om de bomen regelmatig te (laten) inspecteren en waar nodig zieke bomen te verwijderen en dode takken af te snoeien. Verder doet zich soms een schade voor die het gevolg is van onderhoudswerkzaamheden. Denk aan het maaien van het gazon waarbij per ongeluk met de maaier tegen een grafmonument wordt gestoten met schade als gevolg.

Het is verstandig om in het reglement van de begraafplaats een bepaling op te nemen waarin staat dat ingeval de breuk van een grafzerk is ontstaan door een ondeugdelijke constructie (denk bijvoorbeeld aan oudere stenen die spontaan gaan scheuren) het risico voor schade bij de rechthebbende ligt. Tenslotte komt het helaas nog wel eens voor dat er grafstenen worden beschadigd door vandalisme. Deze schades zijn enorm vervelend maar in de praktijk helaas moeilijk te voorkomen.

In elk geval is het een 'must' dat de houder van de begraafplaats een aansprakelijkheidsverzekering afsluit die uitkomst biedt in de schadegevallen waarvoor de houder/beheerder aansprakelijk is. Voor bepaalde soorten maaiers is het noodzakelijk om een afzonderlijke verzekering af te sluiten, omdat deze in de categorie motorvoertuigen vallen en niet binnen de dekking van de aansprakelijkheidsverzekering. Sommige verzekeraars bieden de mogelijkheid om ook schades als gevolg van vandalisme te dekken. Dit kan een optie zijn bij bijzonder waardevolle en kostbare gedenktekens. In ieder geval is het raadzaam om als begraafplaatshouder het onderhoud dusdanig serieus uit te voeren zodat schades als gevolg van nalatigheid op dit gebied zoveel mogelijk kunnen worden beperkt.

HOEZO 'EELWIGDURENDE GRAFRUST'?
EENS ALS DE BAZUINEN KLINKEN...TOCH?

De orgelbank

DE ORGELBANK

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke kerken en gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden.

Momenteel zijn er 5 orgels in de orgelbank ingeschreven. Dit betreft instrumenten van o.a. de orgelmakers Vierdag, Van Leeuwen, Reil en Kramer. De juiste specificaties vindt u op onze website www.kerkmarkt.nl in de rubriek orgelbank.

Voor vragen over de orgelbank kunt u contact opnemen met het VKB-Bureau.

Telefoon (078) 639 36 66

E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

Floris Meijdam

Beheerder begraafplaats Oud-Kralingen

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** PR

Floris Meijdam (Rotterdam, 1956, verhuisde op zijn 7e naar Capelle aan den IJssel waar hij nog steeds woont) volgde een opleiding aan de LTS. Al 32 jaar geleden trad hij in dienst bij de Hervormde Gemeente Kralingen waar hij alle kennis en ervaring opdeed om het vak van begraafplaatsbeheerder te kunnen uitoefenen.

Begraafplaats Oud-Kralingen

Kun je een beschrijving van de begraafplaats Oud-Kralingen geven?

"Het is een begraafplaats van 7 hectaren grootte, met meer dan 3000 graven. Momenteel zijn er zo'n 225 à 300 begrafenissen per jaar. Het is een algemene begraafplaats, voor alle gezindten, maar wel eigendom van de Hervormde Gemeente. Hij dateert uit de tijd van het dorp Kralingen, werd aangelegd bij de oude kerk in de 16e eeuw."

"In de 19e eeuw kwamen de mensen door de veenwinning met de voeten in het water te staan, later werden die plassen drooggelegd en is het dorp meer richting Rotterdam komen te liggen. Daar is ook de nieuwe kerk aan de Hoflaan gebouwd, de oude kerk is afgebroken en op de fundamenten zijn grafkelders gebouwd. Die waren in de oorlog nog nieuw en ongebruikt, het verzet gebruikte ze als opslagplaats voor wapens. De begraafplaats is zelf geen monument maar er zijn wel monumentale graven, en het mausoleum van de familie Kruijff dat tegenwoordig als columbarium dienst doet."

Het oude kerkje aan de Veenweg, geschilderd naar een historische prent

Taken

Wat doe je allemaal als beheerder van een begraafplaats?

"Personeel aansturen, regelen van de catering bij begrafenissen, administratie catering, planning van de activiteiten

De begraafplaats Oud-Kralingen gezien vanuit de lucht

rond begrafenissen... Als iemand overlijdt word ik gebeld door nabestaanden of de uitvaartondernemer en dan wordt alles in gang gezet. Ik heb drie vaste medewerkers (een opzichter en twee tuinlieden), en verder een 'pool' van oproepkrachten, mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De catering wordt uitbesteed aan een uitvaartbedrijf dat zelf ook catert. We hebben een aula op de begraafplaats en een condoleanceruimte die er naast zit."

"Ik doe ook de administratie, factureren en zo, de boekhouding doet iemand anders. Er is veel werk met administratie van rechthebbenden, en als die overlijden moet ik nieuwe rechthebbenden zoeken. En ik sta de mensen te woord die met grote regelmaat aan de deur komen met vragen."

Motivatie

Waarom doe je dit werk?

"Het is gewoon mijn passie. Ik ben in die 32 jaar nog geen dag met tegenzin naar het werk gegaan: omgaan met mensen vind ik fijn, en ik vind het gewoon leuk om door te gaan, ook na mijn 65ste verjaardag in september."

Ontwikkelingen

Wat voor ontwikkelingen speelden of (gaan) spelen op de begraafplaats?

"We zijn nu bezig met moderniseren, er wordt een schutting met blokken gemaakt en een geul gegraven voor een internetkabel naar de aula, om ook te livestreams uit te kunnen zenden (extra belangrijk in de coronatijd). Er waren plannen voor een crematorium, maar dat is niet doorgegaan. Gelukkig maar, want er worden hier veel leden van de gereformeerde gemeente begraven en die zijn geen voorstander daarvan. We plaatsen wel urnen. Mensen hebben de as soms jaren op de schoorsteen staan maar zoeken

dan toch een passender plek. En onze urnenplaatsen lijken veel op gewone graven, dat geeft geen commentaar."

"Met ruimingen namen we het vroeger niet zo nauw, graven bleven vaak langer in gebruik dan waarvoor was betaald. Maar nu kijken we actiever naar de grafrechten, na afloop van die periode, bijvoorbeeld 15 jaar, wordt tegenwoordig wel een bord geplaatst dat het graf geruimd gaat worden."

Tot slot

Heb je nog een advies aan de kerkrentmeesters in de Protestantse Kerk?

"Eigenlijk niet, de begeleiding en communicatie met onze kerkrentmeesters is prima. We komen eens in de zoveel tijd bij elkaar, wisselen visie en standpunten. Ze denken mee met de ontwikkelingen, ik krijg voor de volle 100% ondersteuning!"

Floris Meijdam

Urnenkelders op de begraafplaats Oud-Kralingen

► Bijenhof Interieur

Tekst & Beeld Bijenhof Interieur

Bijenhof is al vele decennia een vertrouwde naam op het gebied van kerkmeubelen. Een specialisme dat niet alleen bekendheid en betrokkenheid met kerken vereist, maar evenzeer de praktische instelling om eisen en wensen van kerkbesturen te vertalen in karaktervol meubilair van hoge kwaliteit. Bij de ontwerpers van Bijenhof vindt u gesprekpartners die weten waarover zij praten (in de loop der jaren tekenden zij voor ruim 1100 kerkinterieurs) en die werken volgens de tradities van het degelijke ambachtelijke meubelmakersvak.

Ontwerp & advies

Communicatie, geloofsbeleving en de wijze van liturgie zijn de basisaspecten voor een evenwichtig ontwerp en een doeltreffend advies. Het blijft voor ons een dankbaar proces om deze aspecten te vertalen naar het meubilair en de inrichting van de ruimte. Als onafhankelijke partner is het voor ons mogelijk u van dienst te zijn vanaf de initiatief fase tot de ingebruikname van de ruimte.

Ervaring

Gezien ons enthousiasme, onze betrokkenheid en vak-kennis sinds 1928, staan wij voor vertrouwen, kwaliteit en klantgericht handelen. Actief luisteren, oog voor detail, duurzame materialen en creativiteit in oplossingen zijn onze bouwstenen om voor u het juiste meubilair en/of interieur te realiseren.

Samenwerken

Bijenhof interieur heeft een eigen kantoor plus werkplaats en werkt nauw samen met gerenommeerde productiepartners. Elke geselecteerde productiepartner heeft zijn eigen specialisme. Afhankelijk van het gewenste meubilair en/of interieur kunnen wij u optimaal van dienst zijn en een concurrerende prijs/kwaliteit verhouding voor u waarborgen.

Liturgische meubelen

Elke gemeenschap en ruimte heeft zijn eigen identiteit. Vandaar dat liturgische meubelen op maat worden ontworpen en gemaakt. Het combineren van diverse materialen, gerelateerd aan de wijze van liturgie, maakt elk liturgisch centrum uniek.

Kerkbanken

De kerkbanken van Bijenhof interieur zijn specifiek ontworpen voor geloofsbeleving ruimtes. Onze kerkbanken onderscheiden zich in een uitstekend zitcomfort, de toepassing van duurzame materialen en een tijdloze vormgeving. Behoudens de ergonomisch vormgegeven basisconstructie, zijn de kerkbankmodellen in vele varianten leverbaar. De geïntegreerde opklapconstructie van de zitting is uniek en waarborgt nagenoeg elke vorm van knelgevaar. De gestoffeerde zitting en/of rug zijn demontabel uitgevoerd. In verband met vloerverwarming kunnen de kerkbanken verlijmd worden op de vloer door middel van een 'stalenstrip verlijming'. Door deze – door Bijenhof ontwikkelde – verlijming ontstaat een maximale hechting aan de vloer en blijven de kerkbanken demontabel.

*Links: kerkbanken van de Gereformeerde
Gemeente te Beekbergen
Onder: kerkstoel van de Protestantse
Gemeente Vorden*

Kerkstoelen

De kerkstoelen van Bijenhof interieur zijn specifiek ontworpen en/of geselecteerd voor geloofsbeleving ruimtes. Onze stoelen onderscheiden zich in een uitstekend zitcomfort, de toepassing van duurzame materialen en een tijdloze vormgeving. Diverse kerkstoelmodellen zijn geschikt voor licht gebogen rij-opstellingen. Al onze kerkstoelmodellen zijn koppelbaar, stapelbaar en zijn te voorzien van een boekenvakje.

► www.bijenhof.nl

► Het GeluidBuro

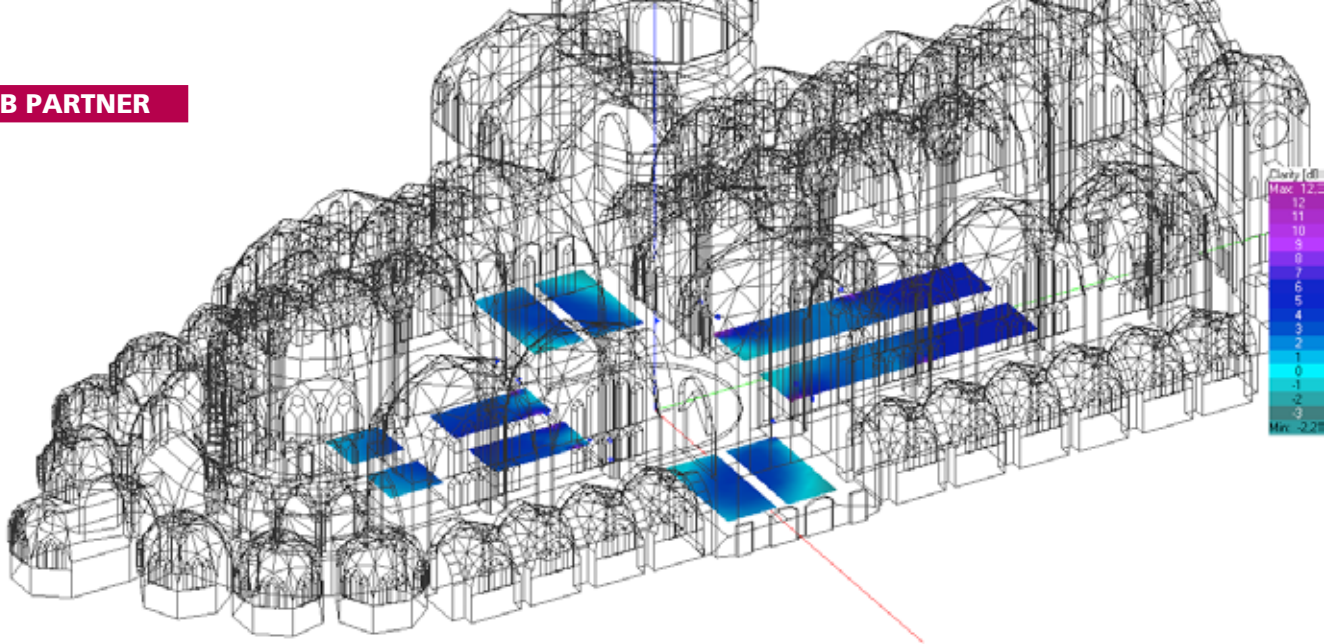
Interview met ingenieur Jan Bril, specialist zaalakoestiek bij Het GeluidBuro, over de akoestiek in kerkgebouwen

Tekst Het GeluidBuro **Beeld** Het GeluidBuro, Jonathan Andrew Photography

De laatste keer dat je bent geïnterviewd voor *Kerkbeheer* was in 2018. In dat interview is de akoestiek van een aantal indrukwekkende protestantse kerken naar voren gekomen, zoals de Nieuwe Kerk in Delft, de Sint-Jan in Gouda, de Lebuïnuskerk in Deventer, de Zuiderkerk in Enkhuizen of de Schlosskirche in Lutherstadt Wittenberg. Heb je sinds dat interview nog soortgelijke kerken geadviseerd?

Dit zijn allemaal mooie en grote rijksmonumenten waar protestantse kerken gebruik van maken of eigenaar van zijn. In deze categorie kan ik bijvoorbeeld de Noorderkerk en Westerkerk in Amsterdam noemen, de Pieterskerk en Janskerk in Utrecht, de Martinikerk in Sneek, Augustijnenkerk in Dordrecht of Academiehuis Grote kerk in Zwolle. Dit zijn recent geadviseerde grote kerken waar

de akoestische uitdaging bij een herinrichting, verbouwing of restauratie vaak zit in een combinatie van toenemend multifunctioneel gebruik en een goede spraakverstaanbaarheid. Deze kerken hebben doorgaans een 'royale' akoestiek én een monumentaal orgel. De optimale akoestiek voor multifunctioneel gebruik en spraakoverdracht lijkt tegengesteld te zijn aan de optimale akoestiek voor de or-

Geluidmodel van kathedrale basiliek Sint-Bavo in Haarlem

Wat wordt er bekeken bij een akoestisch onderzoek?

De nagalmtijd is een bekende akoestische parameter, maar het is niet de enige en vaak ook niet de belangrijkste parameter die bekeken moet worden. Bij een akoestisch onderzoek wordt eerst gekeken naar geometrische aspecten zoals nuttige en hinderlijke reflecties, echo's, flutterecho's, stralingsconcentraties en verdunningen van geluid. Aansluitend worden in de basis de volgende parameters gemeten en/of berekend:

- Nagalmtijd (RT) en *Early Decay Time* (EDT);
- Bass-Ratio (BR) en Treble-Ratio (TR);
- Luidheid (G) voor de bijdrage van de ruimte aan het geluidsniveau;
- *Clarity* (C80) voor de mate van details en vertroebeling door de akoestiek;
- *Speech Transmission Index* (STI) voor de spraakverstaanbaarheid;
- *Initial Time Delay Gap* (ITDG) voor de mate van akoestische intimiteit;
- *Inter-Aural Cross Correlation* (IACC) voor de ruimtelijke beleving.

Jan Bril heeft een boek geschreven over de akoestiek in 100 monumentale kerken, waarin de aanpak van akoestiek en deze parameters ook uitgebreid is omschreven. Dit boek is geschreven in opdracht van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) en is via de RCE verkrijgbaar.

Jan Bril

gels. Toch kan dit heel goed samengaan, zoals dit ook blijkt uit de resultaten in veel kerken. In zo'n groot monument met een historisch orgel is het vaak het eerste uitgangspunt dat de akoestiek bij de ingrepen niet veranderd wordt. Dit hoeft overigens niet altijd zo te zijn. In sommige kerken, zoals de Nieuwe kerk in Delft, Lebuïnuskerk in Deventer of Academiehuis Grote kerk in Zwolle, is de akoestiek bij de restauratie en herinrichting zo aangepast dat de overdracht van het orgel in de kerk aanmerkelijk is verbeterd en tegelijkertijd de spraakverstaanbaarheid en mogelijkheden voor multifunctioneel gebruik.

Hoe doe je dat, in een monument kun je toch niet veel veranderen?

Er zijn heel veel elementen in de kerk die de akoestiek beïnvloeden. Een voorbeeld daarvan is het vervangen van stucwerk door nieuw stuc- of schilderwerk. Beide materialen zijn akoestisch 'hard', maar zelfs dan kan een verandering een wereld van verschil geven. Daarnaast wordt er bij een herinrichting al veel veranderd. Vaak gaat het om inbouw van ruimten, een bouwkundige wijziging, een nieuwe vloer of liturgisch centrum, het afscheiden van delen van de kerk of het veranderen van bijvoorbeeld banken naar stoelenvelden met een vrije indeling. Wij beginnen vaak bij het goed materialiseren van deze verandering in de vroege ontwerpfase, in nauw overleg met de architect. Soms moet je aanvullend nog iets doen aan onderdelen die in de basis niet veranderd worden. Daarnaast is het van groot belang dat de geluidinstallatie ook vroeg in de ontwerpfase heel goed op de bouwkundige akoestiek wordt afgestemd om een goede spraakverstaanbaarheid en versterkte muziekoverdracht te waarborgen. Dit vraagt een integrale aanpak.

Bij een bestaande kerk is het van groot belang de zogenaamde nul-situatie akoestisch goed in kaart te brengen met metingen. Aansluitend berekenen we wat de invloed is van de voorgenomen wijzigingen en welke correcties nodig zijn om de gewenste akoestiek te realiseren. Op basis van de berekeningen wordt het bouwkundig advies opgesteld en een Programma van Eisen voor de configuratie van de geluidinstallatie aangegeven, waarop leveranciers hun aanbieding kunnen baseren.

We hebben het gehad over de monumentale kerken. Wordt hetzelfde soort advies gegeven voor kleinere kerken of kerken vanaf de jaren '60 die ook veel worden heringericht?

Jazeker! De aanpak van de akoestiek is in principe niet anders dan bij een monumentale kerk. De uitgangspunten zijn vaak wel anders. Deze kerken zijn akoestisch vaak wel makkelijker aan te passen omdat er minder bouwkundige beperkingen zijn en er vaak geen sprake is van bindende monumentale beperkingen. Ook zijn verbouwingen vaak ingrijpender. Verbouwingen bieden veel mogelijkheden en daarmee vaak een aanmerkelijk betere akoestiek, vaak zonder relevante meerkosten ten opzichte van het oorspronkelijke plan als je het slim aanpakt. We zien ook vaak dat een grotere verandering gewenst is, mede omdat mensen in een monumentale kerk wel verwachten dat de akoestiek als in een 'kerk' is, maar bij veel modernere multifunctionele (kerk)zalen is dit niet het geval. Dit zorgt ervoor dat veel recentere kerken bijzonder multifunctioneel kunnen worden gemaakt en naast de erediensten, rouw- en trouwdiensten ook voor andere activiteiten goed verhuurbaar zijn, wat positief bijdraagt aan de exploitatie en het beheer van veel kerken. Er zijn prachtige voorbeelden waarbij de kerk hierdoor ook haar plek in de stad of wijk met meer aandacht en belangstelling kan invullen.

De nieuwste categorie kerken betreft natuurlijk nieuwbouwkerken, waar we de architect ondersteunen vanaf de eerste grove schetsen tot het definitief ontwerp om te komen tot de gewenste akoestiek. Binnen protestantse gemeenten vindt momenteel niet zoveel nieuwbouw plaats. Wel zien we vaker dat een kerk in een groter complex wordt opgenomen (zoals een verzorgingstehuis of buurtcentrum), wat naast akoestiek ook een uitdaging kent in geluidwering en vergunningverlening. Separate kerkgebouwen worden vooral door kerkverbanden zoals de Gereformeerde Gemeenten en Hersteld Hervormde gemeenten gebouwd.

Wat verwacht je voor ontwikkelingen in de toekomst?

Een belangrijke toekomstverwachting, waar we jaren aan gewerkt hebben, is met de bouw van het *Acoustic Experience Lab* in Harderwijk werkelijkheid geworden.

Het GeluidBuro en Ingenii Bouwinnovatie hebben in Harderwijk een internationale primeur ontwikkeld, het *Acoustic Experience Lab*. In deze speciale 'akoestische' studio kan de gemeten en berekende akoestiek van een zaal of kerk vóór uitvoering volledig in '3D immersive sound' beleefd worden.

Akoestische onderzoeken en adviezen worden vaak met rapporten vol getallen en figuren onderbouwd. Vaak heeft de opdrachtgever dan nog geen gevoel bij de akoestiek die gerealiseerd gaat worden. Juist door het 'beleven' van akoestiek kunnen de juiste keuzes worden gemaakt. Vóór de bouw of verbouw van een kerk kan het effect van de verschillende akoestische maatregelen worden waargenomen. Dit ondersteunt het maken van keuzes in het ontwerpproces. Kortom, innovatieve en hoogwaardige techniek wordt ingezet om de afstemming van akoestiek in kerken juist eenvoudiger te maken.

Het *Acoustic Experience Lab* is geschikt voor maximaal 40 personen en is uniek in zijn opzet. Vrijwel elke ruimte, van atrium tot theater-, concert- en kerkzaal kan in deze ruimte met 3D of 'immersive sound' worden gesimuleerd. Daarnaast wordt het *experience lab* voorzien van virtuele en variabele akoestiek, die reageert op geluidbronnen in de ruimte (spraak, muziekinstrumenten). Hiermee kan de ruimte met één knopdruk akoestisch veranderen van bijvoorbeeld een theaterzaal naar galmrijke kerkzaal.

► www.geluidburo.nl

De Fonteinkerk te Rotterdam

René van Loon

Tekst Nelline Breukhoven **Beeld** Koos van Noppen (IZB), Wikimedia

René van Loon (54 jaar) is predikant in de Hervormde wijkgemeente De Samaritaan in Rotterdam Centrum. Hij is getrouwd met Annette en samen hebben ze vier volwassen kinderen. Acht jaar geleden is hij in Rotterdam gekomen en daarvoor heeft hij 14 jaar in Capelle aan den IJssel gewerkt in wijk Schollevaar als predikant. Daarvoor heeft hij gewerkt bij IFES-Nederland, een christelijke studentenorganisatie.

"Ik was altijd erg geïnteresseerd in politiek en daarom trok het mij wel om economie te studeren. Theologie vond ik ook belangrijk, en toen het roepingsbesef kwam, heb ik in deeltijd theologie gestudeerd. Met de economische kennis doe ik niet meer zoveel, maar ik heb er veel baat bij gehad dat ik leerde met wetenschap om te gaan. Ik heb daar kritisch leren denken en dat vond ik heel belangrijk toen ik theologie ging studeren."

Verwachtingen

Een predikant is een beeldbepalende figuur in een gemeente. Hij/zij heeft bewust of onbewust flink wat invloed. Is vaak één van de weinige geheel betaalde werkers in de gemeente, in principe met een academische opleiding als start. Van zo iemand mag je wel wat verwachten in de gemeente, toch?

"Jazeker, dat vind ik ook. Je bent het visitekaartje van een gemeente en daar moet je niet voor wegduiken. Bescheidenheid is op zich heel mooi, maar soms moet je wel naar voren durven stappen als het gezicht van de kerk. Lijsttrekkers helpen hun partij niet door bescheiden te zijn, ze moeten juist naar voren treden want zij zijn groepen om het gezicht van die partij te zijn. Zo is het met ons als predikanten ook, denk ik."

Dominee René van Loon

Kerkbeheer

Hoe verhoudt de predikant zich nu met kerkbeheer?

"Ik vind kerkbeheer heel erg belangrijk omdat ik ook gebouwen belangrijk vind. Het hele kerkgebouw is als het ware een offer van liefde van de gemeente voor God, dus elk kerkgebouw verdient respect. Daarom vind ik het belangrijk dat je als predikant goed op de hoogte bent van de geschiedenis van je gemeente en van het kerkgebouw."

"Het is leuk als je activiteiten die in de wijk, het dorp, de stad plaatsvinden, naar je toe kunt halen."

"Daarnaast is het punt van giften van belang. Ik vind dat je als predikant de roeping hebt om in je preken en gesprekken het geven van giften in een goed bijbels kader te plaatsen. Zonder giften is het onderhoud niet mogelijk. Als predikant heb je vaak een groot netwerk. Dat netwerk kun je gebruiken door mee te denken over mensen of bedrijven die mogelijk als sponsor zouden kunnen optreden. Als predikant ken je soms ook mensen of bedrijven die je op een gepaste manier kunt vragen of ze een bijdrage zouden willen leveren. Bij het werk in de wijk kom je nog wel eens huurders op het spoor en dat kun je natuurlijk aanmoedigen. Het is een kleine moeite om die persoon met de koster of beheerder in contact te brengen."

"Ik zit hier in Rotterdam in een wijknetwerk met allerlei mensen uit allerlei verschillende organisaties. Ik nodig dan bewust dat wijknetwerk uit om één van de bijeenkomsten bij ons in de kerk te hebben. Het is leuk als je activiteiten die in de wijk, het dorp, de stad plaatsvinden, naar je toe kunt halen."

Geestelijk of zakelijk?

Is kerkbeheer vooral een geestelijke aangelegenheid of een zakelijke? De punten die u noemde zijn allemaal vrij zakelijk, of niet?

"Nou, het eerste punt is natuurlijk meer het geestelijke. Een kerk is een bijzonder gebouw, gebouwd met heel veel

liefde. Mensen hebben altijd vrijwillig giften ervoor gegeven uit liefde voor de gemeente en uit liefde voor God. Zo moet je het kerkgebouw dus ook benaderen."

"Het geestelijke en zakelijke staat niet tegenover elkaar. Op het moment dat je het geestelijk ziet – dit is een belangrijk gebouw en het staat er niet voor niets – dan ben je extra gemotiveerd om goed voor je gebouw te zorgen."

Geroepen om geestelijk leiding te geven

Hoe ziet u zichzelf? Als 'manager', 'ondernemer', 'bestuurder', 'vrijwilligerscoach'?

"Ik ben geen manager of die andere dingen, maar ik ben wel geroepen om geestelijk leiding te geven. Geestelijk leidinggeven betekent, dat je probeert het hele kerkelijk leven te zien in het licht van het Woord van God. De gemeente is van God en niet van jou als predikant, en daarom ben je ook geroepen om heel zorgvuldig en met eerbied om te gaan met de bezittingen van de gemeente. Het maakt onderdeel uit van je missie om God te dienen. Die missie is ook: goed zorgen voor je gebouw en zorgen dat je het gebouw zo gebruikt dat het de missie van de gemeente dient."

Samenwerken

Hoe werkt u als predikant samen met de (ouderlingen-)kerkrentmeester in de gemeente?

"Er zijn nog wel meer samenwerkingsverbanden, want we maken gebruik van twee gebouwen, die eigendom zijn van twee stichtingen. Dan heb je dus de wijk-kerkrentmeesters en de kerkrentmeesters van het centrale college. Beheerszaken komen terug in de agenda's van de wijk-kerkenraad en de algemene kerkenraad, en daar denken we met elkaar over na."

"Van de twee gebouwen die we gebruiken, was heel lang onzeker of we ze op de lange termijn zouden handhaven. Door die onzekerheid bleef ook het onderhoud in gebreke. Twee jaar geleden hebben we een omslag gemaakt. Er is namelijk een wijkgemeente bijgekomen, Noorderlicht, die explosief snel groeit. De gemeente die ik dien, De Samaritaan, groeit heel langzaam, maar blijft wel gestaag groter worden. Die twee gebouwen zijn dus gewoon nodig voor de toekomst. Hierdoor kwam er een heel ander uitgangspunt voor het beheer."

"Geestelijk leidinggeven betekent dat je probeert het hele kerkelijk leven te zien in het licht van het Woord van God."

Geldwerving

U had al iets verteld over geldwerving, maar hoe staat u als predikant daartegenover?

"Ook van geldwerving zeg ik altijd: je moet het in het juiste licht plaatsen. De Bijbel zegt: 'Het is zaliger te geven dan te ontvangen.' Geven maakt duidelijk dat jij als mens in staat bent om bij te dragen aan het welzijn van anderen. Dat is iets heel moois, het geeft de waarde van je menszijn weer."

De Opstandingskerk te Rotterdam, kerkgebouw van wijkgemeente De Samaritaan.

"Het is dan ook vreemd dat geven in zo'n kwade reuk staat. Ik ben juist ongelofelijk dankbaar dat er zoveel organisaties zijn die zich inzetten voor allerlei goede doelen. Het enige wat ik hoef te doen, is te geven."

Vertaalslag van (geloofs)visie naar organisatie en beheer

Elke gemeentepredikant dient op zijn minst een beetje organisatiegevoelig te zijn, en kan de vertaalslag maken van (geloofs)visie naar organisatie en beheer. Mee eens of niet?

"Daar ben ik het wel mee eens. Het hebben van zo'n *feeling* met kerkbeheer helpt het gemeentelven. Het heeft ook zeker mijn interesse. Ik ben er blij mee dat ik ook wel mogelijkheden heb om mee te denken en mijn steentje bij te dragen. Al is iedere predikant verschillend. Zolang je maar onderkent wat je eigen talenten zijn en wat je beperkingen zijn en dat je de rest eromheen organiseert."

Idealisme en realisme

Predikanten als idealisten en kerkrentmeesters als realisten. Wat vindt u van zo'n typering?

"Ik begrijp hem wel. Dit is soms het beeld, van de predikant die zegt 'we kunnen best meer geld binnenhalen' en een kerkrentmeester die zegt 'ja, maar de trend is al jaren dalend, dus dat zal wel niets worden.' Maar in de praktijk is het lang niet altijd zo. En wat is realisme? De kerkrentmeesters van onze algemene kerkenraad hebben een jaar of vijf geleden gezegd: 'We willen realistisch zijn en daarom willen we meer initiatieven aanwakkeren om nieuwe mensen bereiken.' Dat vind ik én idealistisch én realistisch."

Tot slot

Wat verwacht u als predikant van kerkrentmeesters, wat wenst u hen toe?

"Waar ik op hoop en waar ik dankbaar voor ben, is, dat ze de activiteiten zien in het licht van het Woord van God en in het licht van de verdere voortgang van het evangelie. Daaruit spreekt de liefde, de liefde voor God en de mensen. Zo kun je elkaar in de kerk ook stimuleren in de dienst van God. Als predikant hoop je te inspireren met je diensten en gesprekken en aan de andere kant inspireren mensen je weer door hun steun. Dat is steun in het gebed, maar ook steun door te geven, door mee te doen. Zo inspireer je elkaar."

Vertrouwen

Tekst Adam van Bergeijk **Beeld** Pixabay

Af en toe is het goed om eens een stap terug te doen uit de dagelijkse realiteit en bijbehorende werkzaamheden. Even de tijd nemen voor reflectie. In deze aflevering: vertrouwen.

Vertrouwen is een alledaagse bezigheid en een kunst. We ontvangen vertrouwen, bijvoorbeeld, als we deel uit maken van de kerkenraad. Of, we geven vertrouwen aan de degene aan wie we de sleutel van de kerk uitlenen. We vertrouwen onze collega-kerkrentmeesters en we vertrouwen op de juiste werking van de kerk-televisie. Er is een onderscheid te maken in vertrouwen tussen mensen en dingen. Vertrouwen in dingen heeft veelal te maken met causaliteit, oorzakelijkheid. De geluidsinstallatie werkt goed, omdat er stroom is en goed werkende apparatuur. Het orgel functioneert, omdat er windvoorziening is en omdat er goed onderhoud is gedaan (en er een organist is). Ons vertrouwen in veel spullen grenst aan zekerheid; we kunnen voorspellen wat er gebeurt als we goed onderhoud plegen en zorgen voor ongehinderde stroomtoevoer.

Met het vertrouwen in mensen is dat anders. Onvoorwaardelijk vertrouwen is haast onmogelijk. Als we iemand vertrouwen smelten intenties samen, maar intenties kunnen ook veranderen. Vertrouwen kan daardoor omslaan in wantrouwen. Dat kan, bijvoorbeeld, als we het idee hebben dat we 'gebruikt' worden. Dat we in-

gezet worden voor de doelen van een ander en dat neezeggen niet goed mogelijk is. Als je bijvoorbeeld wordt gevraagd omdat er nu eenmaal een vacature is. Wil men een vacature vervuld hebben en alleen maar dat? Of, is er oog en oor voor degene die zich aandient en wordt er gekeken naar een goede match tussen vrijwilliger en organisatie? Met het vertrouwen van iemand zet je iets op het spel en dat maakt het soms spannend.

Kennis en juiste intentie nodig voor vertrouwen

Wat is er nodig om iemand te vertrouwen? Dat lijkt voor de hand liggend: iemand is betrouwbaar. Of: iemand wordt voor betrouwbaar gehouden. Een kerkrentmeester is bevestigd in haar of zijn ambt en uit hoofde daarvan beschikt zij of hij over financiële middelen van de gemeente. De kerkrentmeester in kwestie geniet het vertrouwen van de gemeente omdat hij of zij 'ja' heeft gezegd. Dus, we hebben te maken met de intentie van degene die we vertrouwen. We gaan ervan uit dat iemand goedbedoelde intenties heeft. Een koster die is benoemd wil gastheer zijn en een kerkrentmeester die verantwoordelijk is voor de vrijwilligers in de gemeente wil verantwoordelijk zijn voor het kerkgebouw.

We baseren ons, als we mensen vragen om hulp, op zekere bewijzen. Mensen die wij vertrouwen hebben iets laten zien waardoor we hen vertrouwen. We willen graag bewijs van ons geschonken vertrouwen, een rechtvaardiging, waarmee we kunnen zeggen: we varen niet blind op iemand of volgen niet zomaar onze intuïtie. Van een farmaceut met naam en faam wordt eerder een vaccin afgenomen dan van een zojuist opgerichte en winstbeluste onderneming.

Naast goede intenties is er dus ook kennis vereist voordat we tot vertrouwen overgaan. Iemand moet een zekere kennis hebben. Als we, als college van kerkrentmeesters, een beleggingsexpert uitnodigen, dan verwachten we van diegene adequaat advies over rendementen en risico's. Kennis draagt, naast goedbedoelde intenties, dus ook bij aan vertrouwen. Want, als de expert het college niet goed of volledig kan informeren, dan is het vertrouwen snel weer weg. En, we moeten ervan uit kunnen gaan dat de ander de waarheid spreekt.

Houding van kwetsbaarheid

Goede intenties en adequate kennis zijn echter niet genoeg om vertrouwen te geven of te ontvangen. Als protestanten weten we dat het kwade het goede kan perverteren. Ook met vertrouwen kan het snel gebeurd zijn.

Er is een belangrijke rol weggelegd voor een houding van kwetsbaarheid. Kwetsbaarheid wordt vaak gebruikt in contexten waarin kwetsbaarheid geldt als een tekort of een gebrek aan assertiviteit. Maar zo is het in de relatie met vertrouwen niet bedoeld.

Als we iemand vertrouwen, geven we ook iets van onszelf. Als de gastvoorganger voor het eerst in ons dorp komt, en hij of zij vraagt een voorbijganger de weg naar de kerk, dan mag je hopen dat de juiste weg wordt gewezen. Op het moment dat de voorganger de weg vraagt, geeft hij of zij aan, de weg niet te kennen. Aan degene aan wie de weg wordt gevraagd, wordt de mogelijkheid gegeven om het vertrouwen te beschamen (en de voorganger de verkeerde weg te wijzen).

Zonder een zekere houding van kwetsbaarheid kan er geen relatie van vertrouwen ontstaan. Steeds als het gaat om vertrouwen opbouwen en behouden, wordt er een houding van kwetsbaarheid gevraagd. Als je iemand wilt vertrouwen of wilt gaan vertrouwen, dan geef je ook iets van jezelf weg. Je wilt iets van de ander gedaan hebben omdat je zelf niet alles kunt weten of op je kunt nemen. Je hebt een ander nodig. Natuurlijk, de juiste weg vragen is een basaal voorbeeld maar in wezen gaat het ook om hetzelfde vertrouwen dat in grotere of complexere zaken ook zo'n belangrijk rol speelt.

Het college van kerkrentmeesters kan niet zelf een orgel restaureren, dus wordt er een gespecialiseerde onderneming ingeschakeld. Dan moet je erop kunnen vertrouwen dat het weer goed komt met het orgel. Je geeft het lot van het orgel als het ware even uit handen. Daarin ben je als college kwetsbaar. Als een college al decennialang met een en dezelfde orgelbouwer werkt, dan wordt er gesproken over een vertrouwensrelatie. De orgelbouwer ontvangt de sleutel van de kerk en het college heeft het vertrouwen dat het goed gaat in de kerk.

Verwachtingen

Nog een laatste aspect van vertrouwen. Want waarom is vertrouwen nu zo belangrijk? Het gaat bij vertrouwen in belangrijke mate om overgave. In het woord 'vertrouwen' zit 'trouw'. De Deense filosoof Kierkegaard ziet vertrouwen en geloven als overgave. Het Deense 'tro' betekent zowel geloof als vertrouwen. Vertrouwen geldt in zekere zin als een overgave aan een situatie waarin ik niet alles onder controle heb, maar mij overgeef aan de situatie of aan anderen. Dat brengt met zich mee dat ik mij kwetsbaar toon. Ik geef me over aan een feilbare situatie waarin mijn kwetsbaarheid averij kan oplopen. Als dat gebeurt, kan het weer even duren voordat ik vertrouwen durf te geven.

Als je iemand wil vertrouwen, dicht je diegene kennis toe, bepaalde competenties en vaardigheden. Je denkt of je bent ervan overtuigd dat diegene de juiste intenties heeft. En, van jezelf wordt een houding van kwetsbaarheid gevraagd. Je schenkt het vertrouwen, maar er staat wel iets op het spel. De ene keer meer dan een andere keer.

Met vele delen wordt een lichaam gevormd. Vertrouwen is essentieel in onze onderlinge relaties en als we ons durven over te geven, dan geven we de ander de kans om ook aan dit vertrouwen te werken. Vertrouwen geven en ontvangen is tweerichtingsverkeer.

VAN REE. EEN FRISSE KIJK OP UW CIJFERS.

Van Ree Accountants biedt advies op maat voor kerkelijke instellingen en non-profitorganisaties. Als accountants zorgen we er natuurlijk voor dat u over de juiste cijfers beschikt. Onze frisse kijk op uw cijfers levert bovendien verrassende inzichten op. Ontwikkelingen in het resultaat. Opmerkelijke trends. Verslaggeving volgens de PKN richtlijn. Fiscaal advies.

Met een frisse kijk ziet u zoveel meer. Neem gerust vrijblijvend contact met ons op via onze website of info@vanreeacc.nl.

www.vanreeaccountants.nl

AUDIT & ASSURANCE | ACCOUNTANCY | BELASTINGEN | CONSULTANCY

ALPHEN AAN DEN RIJN | BARNEVELD | DRECHTSTEDEN | LEERSUM | GELDERMALSEN | NIEUWEGEIN | ZWOLLE

Als redactie maakten we in 2020 een serie over kerkbeheer bij buitenlandse kerken. Alle redactieleden hebben één of meerdere landen onder hun hoede genomen. Het zijn journalistieke producties, geen wetenschappelijke studies. Vanuit een format met veertien vragen gingen we op onderzoek uit. Soms hebben we familie in zo'n land, of vrienden, soms komen we er vaak of hebben we andere connecties. Daarnaast is er via openbare kanalen en mensen in Nederland vaak veel meer te weten te komen dan je in eerste instantie denkt. Vorige maand kon u het eerste deel van de achtste en laatste aflevering in de serie lezen. Daarom in deze editie het tweede deel: de Verenigde Staten.

Kerken in het land van de onbegrensde mogelijkheden

Kerkbeheer in de Verenigde Staten (deel 2)

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** Pixabay, Wikimedia, PR

In het vorige nummer van *Kerkbeheer* bespraken we in deze rubriek de religieuze kaart van de Verenigde Staten, en de rol van Nederlandse invloeden daarop. Nu wijden we aandacht aan 'de kerk als verdienmodel', en beschrijven de *United Methodist Church* als een voorbeeld van een grote Amerikaanse denominatie.

Fondsenwerving

Nederlandse fondswervers kijken vaak verlekkend naar de Verenigde Staten: een Walhalla voor fondsenwerving. En inderdaad: Nederlanders mogen dan naar Europese begrippen veel aan goede doelen geven, maar Amerikanen geven per hoofd bijna vijf keer meer (€140,- versus \$811,-)! Daarbij moeten we het Amerikaanse belastingklimaat wel in ogenschouw nemen. Amerikanen betalen naar onze begrippen heel weinig inkomstenbelasting. Ze betalen dat op vier verschillende niveaus: Federaal, daarnaast ook de zogenaamde FICA (*Federal Insurance Contributions Act*, een soort sociale verzekeringspremie), en verder staats- en lokale belastingen. De federale belastingen zijn progressief (dus een hoger percentage naarmate je meer verdient) maar afgetopt op 37%, en er zijn veel aftrekmogelijkheden. Een rekenvoorbeeld: iemand uit San Francisco met een

inkomen van \$87.000 betaalt voor de vier gezamenlijke tarieven 27% inkomstenbelasting (en premies dus); als hij/zij is getrouwd daalt dat percentage naar 18,5%.

Giften aan charitatieve organisaties waaronder kerken (ze hebben in Amerika een soort ANBI, alleen heet het daar 501(c)(3), een sectie uit de belastingwet, met ongeveer dezelfde voorwaarden als in Nederland) zijn aftrekbaar (zonder fiscale drempel) van het bruto inkomen, maar wel gelimiteerd tot maximaal 50% van dat inkomen. Geschonken bezit is helemaal aftrekbaar voor de waarde ervan; diensten (vrijwilligerswerk ter waarde van x) dan weer niet, maar wel de gemaakte kosten daarvoor.

Van de Amerikaanse belastinginkomsten worden vrijwel alleen de overheidslichamen, defensie, infrastructuur

(beperkt), collectieve voorzieningen (beperkt) en een minimale sociale zekerheid betaald. Amerika lijkt dus een beetje op Israël in de tijd van Jezus. Amerikanen zijn eraan gewend voor bijvoorbeeld gezondheidszorg, onderwijs en cultuur hun eigen boontjes te doppen en dat niet aan de overheid over te laten. Datzelfde geldt voor 'liefdadigheid', en – evenals bij ons – voor religie. Maar met zulke lage belastingen is het ook wel gemakkelijk om vijf keer meer te geven. Dat geldt dus ook voor kerken: een organisatie als de *Southern Baptist Convention*, met 16 miljoen leden, heeft inkomsten uit vrijwillige bijdragen van \$9 miljard, ofwel \$600,- per lid (Protestantse Kerk: circa €120,-).

Toch valt er nog wel wat te leren van de Amerikanen. De vrijmoedigheid waarmee wordt gevraagd, en vooral de vindingrijkheid van de fondswervingsmethodes: Als je 'fundraising church USA' googlet krijg je honderden sites met voorbeelden te zien.

Open Hearts. Open Minds. Open Doors.

The people of The United Methodist Church®

Het logo van de United Methodist Church

De United Methodist Church

Methodisten vormen de vroegste grote religieuze stroming in de Verenigde Staten. Vanaf de tweede helft van de 18e eeuw kwamen methodistische zendelingen naar de Verenigde Staten maar daarvoor al was George Whitefield er actief geweest. In 1820 was methodisme al de belangrijkste stroming in de Verenigde Staten en bleef dat gedurende de hele 19e eeuw. Een belangrijke rol bij de verspreiding speelden de *circuit riders*.

Dit waren (vaak leken-)predikers die te paard het land afreisden en, vooral tijdens de tweede golf van de *great awakenings*, ervoor zorgden dat in bijna alle dorpen in de Verenigde Staten een methodistische gemeenschap ontstond. In het midden van de 19e eeuw waren bijna 4.000 methodistische *circuit riders* actief, bijna evenveel als het aantal 'vaste' predikanten.

GOING TO CONFERENCE

Afbeelding van een circuit rider

De commercie van de Amerikaanse kerken

Amerikanen zijn heel anders dan Nederlanders. Amerikanen zijn risicozoekers, Nederlanders risicomijders. Amerikanen zijn slecht verzekerd, en Nederlanders oververzekerd. Nederlanders zeggen: "Vogels die vroeg zingen zijn voor de poes." Amerikanen: "De vroege vogel pakt de worm." Nederlanders kijken ook kritisch naar veelverdieners, die mogen best wel wat minder krijgen. Voor Amerikanen zijn veelverdieners juist een voorbeeld: hoe goed ze het zelf zouden kunnen hebben.

Om die reden, mogelijk, wordt in Amerika heel anders tegen kerkelijke fondswerving aangekeken dan bij ons. Kerken kunnen in de Verenigde Staten rustig heel commercieel opereren, en het is niet uitgesloten dat succesvolle voorgangers miljonair kunnen zijn zonder dat ze dat wordt aangerekend. Op internet is een lijst te vinden van rijkste voorgangers in de Verenigde Staten. Die wordt aangevoerd door Kenneth Copeland, met een geschat vermogen van \$760 miljoen. Hij is een zogenaamde televangelist, geen reguliere voorganger met een gemeente maar leider van een televisie-imperium. De eerste op de lijst die een 'normale' gemeente leidt is Joel Osteen (nummer 4, met een vermogen van \$40 miljoen), de voorganger van *Lakewood church* in Houston.

Overigens is een belangrijk deel van het vermogen van deze predikanten afkomstig van *royalties* op door hen gepubliceerde boeken, die in Amerika al gauw een miljoenenoplage hebben. En in het algemeen is het ambt van predikant niet echt een vetpot, zeker niet naar Amerikaanse begrippen. De meeste bronnen spreken van een gemiddeld traktement van circa \$50.000,-, naar alle waarschijnlijkheid minder dan een regulier inkomen op masters niveau (veel pastores halen dat niveau ook niet). Daar komen nog wel voordelen bij zoals huisvesting, en het is in de VS ook niet ongebruikelijk (en ook toegestaan) dat particulieren schenkingen aan voorgangers doen.

De oudste nog bestaande methodistenkerk is de *Saint George Church* in Philadelphia; de gemeente begon in 1767 en kocht het gebouw aan in 1769. De oudste als methodistenkerk gebouwde kerk is *Barrat's chapel* in Frederica, Delaware (1780). Overigens pas in 1784 splitsten de methodisten zich definitief af van de Anglicaanse Kerk en stichtten de *Methodist Episcopal Church*.

De methodistische traditie begon in Engeland, waar een groep studenten aan de universiteit van Oxford onder leiding van de gebroeders John en Charles Wesley de 'Heilige club' begon. 'Methodisten' is eigenlijk een geuzennaam, studiegenoten vonden ze maar een stel fanatiekelingen, vanwege hun vergaande en methodische bijbelstudie, 'studieballen'.

Grondslagen van de het christelijk geloof volgens de methodistische theologie zijn:

1. De mens is zondig, 'verloren in zonde'
2. Mensen worden gerechtvaardigd door geloof alleen
3. Geloof brengt heiligheid

Hierin wijken ze af van de calvinistische leer van de uitverkiezing: hun theologische concept (althans van de meesten) gaat uit van de vrije wil door Gods voorzienende genade.

De meeste methodisten beschouwen de doop en de heilige communie (ook wel 'maaltijd van de Heer' of eucharistie genoemd) als door Christus ingestelde sacramenten. De doop is meestal de kinderdoop, vooruitlopend op de latere bevestiging. Momenteel is ongeveer 4,6% van de bevolking in de Verenigde Staten aangesloten bij een methodistische denominatie, waarvan ongeveer 3,6% bij de *United Methodist Convention* (UMC). De methodistische beweging werd geplaagd door afsplitsingen, onder andere vanwege het standpunt inzake slavernij.

De UMC is pas ontstaan na fusies in 1968; een belangrijke voorganger was de *Methodist Episcopal Church*. Zij heeft 7 miljoen leden in de Verenigde Staten en nog eens 4,4 miljoen leden in Europa, Afrika en Azië. De UMC is soms tamelijk liberaal, soms conservatief qua opvattingen over maatschappelijke thema's. Abortus wordt niet per definitie veroordeeld, maar wel worden alternatieve opties (adoptie en dergelijke) aangemoedigd. Alcoholgebruik wordt niet toegejuicht; bij de communie wordt in de meeste gemeenten onvergist druivensap gedronken, en alle leden wordt onthouding geadviseerd tijdens de veertigdagentijd (die heet in de Verenigde Staten trouwens 'Lent', naar het Nederlandse lente). Ook heeft men een sterke afkeer tegen gokken. De UMC is verder tegen de doodstraf, en tegen ongebreideld wapenbezit. De evolutieleer wordt niet als strijdig met het scheppingsverhaal gezien. Ze zijn tegen de dienstplicht, maar niet zo antimilitaristisch als sommige andere denominaties (*Quakers*). Euthanasie wordt als een zonde bestempeld, er zijn alternatieven als palliatieve zorg.

De Lakewood Church in Houston

Homoseksualiteit is wel een heikel punt; dat wordt beschouwd als 'onverenigbaar met de christelijke leer'. Praktiserende homoseksuelen zijn niet toegelaten tot het ambt, en het homohuwelijk wordt afgekeurd. Tegelijkertijd is de praktijk weerbarstiger dan de leer: homohuwelijken worden ingezegend zonder dat de voorgangers worden bestraft, en er is 'zelfs' een getrouwde lesbische bisschop: Karen Oliveto. De discussie over homoseksualiteit loopt momenteel zo hoog op dat er weer een serieus schisma dreigt.

Megakerken

Voor de grootste kerkelijke gemeente ter wereld moet je in Korea zijn, waar in Seoul een pinkstergemeente met 480.000 leden is te vinden. De grootste kerkgebouwen ter wereld (qua zitplaatsen) liggen dan weer in Nigeria in Port Harcourt en Abudja, met respectievelijk 120.000 en 100.000 zitplaatsen. In die zin is de grootste kerk van de Verenigde Staten relatief bescheiden: 'Maar' 54.000 leden en 'maar' 16.000 zitplaatsen in hun kerkelijk centrum. Dit is de *Lakewood Church* van Joel Osteen in Houston. Net als veel andere megakerken in de Verenigde Staten is deze *non-denominational*. Dat is na de katholieken en baptisten de grootste religieuze stroming in de Verenigde Staten met circa 5,6% van de totale bevolking als leden. *Non-denominational* kerken ontstaan doordat leden of voorgangers zich qua geloofsleer (belijdenis, uitgangspunten) niet (meer) thuisvoelen bij bestaande denominaties. De *Lakewood Church* bijvoorbeeld is gesticht door John Osteen (vader van), een baptistische voorganger (SBC), als een kerk voor charismatische baptisten. De kerk wordt tegenwoordig vooral bezocht door *pentecostals* en *charismatics*. Megakerken worden wel beschuldigd van *prosperity theology*, het geloof dat materieel gewin de beloning is voor trouwe christenen.

Organisatie

De UMC is episcopaal ingericht, dus een organisatie met bisschoppen die gezag uitoefenen over de lokale kerken. De kerkelijke organisatie wordt aangestuurd door leidinggevende vergaderingen (*conferences*). De naam van die vergaderingen slaat niet alleen op de frequentie of het doel ervan, maar ook op het bestuur, de organisatie en het geografische gebied dat wordt bediend. Zo spreken ze niet van bisdommen, maar van jaarvergaderingen (*annual conferences*, 57 zijn er in de Verenigde Staten met 46 actieve bisschoppen). De geestelijkheid daarbinnen wordt eerder gezien als leden van de *annual conference* dan horend bij een plaatselijke gemeente. Zij worden ieder jaar in de jaarvergadering door de bisschop toegewezen aan een gemeente of in een andere functie benoemd. Sowieso wordt de traditie van de *circuit riders* voortgezet in het systeem van de *itinerancy*: gebruikelijk is een voorganger maar 2 à 5 jaar aan een bepaalde gemeente verbonden.

De hoogste vergadering in de Verenigde Staten is de *general conference* (landelijk, wetgevend, komt eens in de vier jaar bijeen). Het land is verder opgedeeld in vijf jurisdicties; de *jurisdictional conference* vergadert ook eens in de vier jaar met als belangrijkste agendapunt de benoeming van de bisschoppen (voor een termijn van vier jaar dus).

Ambten

Sinds 1956 zijn vrouwen toegelaten tot alle ambten in de UMC. De volgende ambten worden onderscheiden:

- Bisschoppen
- Ouderlingen (*elders*)
- Dekens of diakenen (*deacons*)
- Tijdelijke geestelijken (*provisional clergy*)
- Plaatselijke pastores

Deze functies behoren alle tot de geestelijkheid. Leken kunnen ook een rol spelen in de kerk:

- als *lay servant* (kan binnen de eigen gemeente zijn of bij andere gemeenten, meestal preken ze als een lid van de geestelijkheid niet beschikbaar is);
- als *certified lay minister* (voorganger in de gemeente als lid van een team dat door een *ordained* (gewijde) *minister* wordt geleid).

Dat vergt allemaal wel enige toelichting. Opleidingsniveau en wijding spelen een belangrijke rol in de UMC. Training (ook permanente educatie) is sowieso belangrijk, alle genoemde ambten kunnen alleen door gekwalificeerde mensen worden uitgeoefend en de UMC heeft een uitgebreid netwerk van opleidingen in het hele land: circa 300 *colleges* en *universities* en 13 seminaries. De *elders* staan hoger in de hiërarchie dan de lokale pastores, beide hebben weliswaar preekbevoegdheid maar de *elders* zijn gewijd, hoger opgeleid en mogen sacramenten bedienen. Diakenen hebben ook preekbevoegdheid, maar zijn meer bezig met barmhartigheid, gerechtigheid en missie. Zij kunnen de *elders* assisteren tijdens de eredienst en mogen in bepaalde gevallen sacramenten bedienen. De tijdelijke geestelijken (dat kunnen *elders* en *deacons* zijn) zijn niet gewijd; vaak is iemand zo'n drie jaar tijdelijk geestelijke voordat hij/zij gewijd wordt.

Ondersteunende organen

Er is vreemd genoeg geen hoofdkantoor, hoewel veel onderdelen van wat wij een dienstenorganisatie zouden noemen zijn geconcentreerd in Nashville (Tennessee). Hoewel de algemene conferentie het enige lichaam is dat namens de UMC kan spreken, zijn er dertien deelbesturen of commissies met kantoren door het hele land voor specifieke beleidsonderdelen, zoals ondersteuning van leidinggevendenden, kerk en samenleving, diaconie, man-vrouw-ras, opleiding en toerusting, communicatie, en een uitgeverij. Daarnaast twee voor kerkbeheer interessante organisaties: De *Wespath Benefits and Investments*, en de *General Council on Finance and Administration* (GCFA).

Saint George Church in Philadelphia, de oudste nog bestaande methodistenkerk in de Verenigde Staten

De plaatselijke kerk

De organisatie van de plaatselijke kerken wordt uitputtend beschreven in het *United Methodists book of Discipline*. Blijkbaar hebben de plaatselijke kerken geen gebrek aan staf of vrijwilligers. De volgende bestuurslichamen zijn minimaal aanwezig:

- Uitvoerende vergadering (*charge conference*)
- Kerkenraad (*church council*)
- Commissie pastor-parochierelaties
- Raad van bestuur
- Commissie voor financiën
- Commissie voor benoeming en leiderschapsontwikkeling

De taken, bevoegdheden en samenstelling van ieder bestuurslichaam worden ook weer uitputtend, in meerdere pagina's per lichaam, uiteengezet in de '*Discipline*'. Voor beheersactiviteiten wordt alleen de commissie voor financiën genoemd; zaken zoals personeelsmanagement en gebouwbeheer vallen blijkbaar onder de verantwoordelijkheid van de districten of bisdommen, net als in Nederland bij de Rooms-Katholieke Kerk. Die financiële commissie overigens dient ook al uit minimaal 11 (!) personen te bestaan. Er lijkt ook geen aparte diaconie te bestaan; *out-reach* (mooi woord trouwens) is de verantwoordelijkheid van de uitvoerende vergadering en de kerkenraad.

Financiën en beheer

De plaatselijke kerken van de UMC hebben een gezamenlijk budget (in 2018) van circa \$6,5 miljard ofwel bijna \$1.000,- per belijdend lid. Daarvan wordt 15% afgedragen aan bovenplaatselijke organen, die dus een budget hebben van ongeveer \$1 miljard. Eigenlijk méér, omdat er ook centrale inkomsten uit vermogen zijn. Het gezamenlijk vermogen van de lokale kerken bedraagt \$59 miljard.

Baratt's Chapel in Frederica, de oudste als methodistenkerk gebouwde kerk

Er is niet zoiets als een VKB aangetroffen in de UMC. Beheer wordt per bisdom geregeld, en de enige landelijke organisaties op dit gebied zijn *Wespath* en de GCFA. *Wespath* beheert de pensioenen van de medewerkers van de UMC (portefeuille van \$23 miljard en daarmee het grootste religie-gerelateerde pensioenfonds ter wereld), en 'doet' daarnaast ook ziektekostenverzekeringen en huisvesting. De GCFA, gevestigd in Nashville, is een soort dienstenorganisatie voor de UMC. Zij ondersteunen de lokale kerken op het gebied van marketing en communicatie, personeelsmanagement, financiën en administratie, wetgeving en ICT.

Wat kunnen we leren van de kerken in de Verenigde Staten?

Dat is moeilijk te zeggen, vanwege de toch grote verschillen tussen de Amerikaanse en Nederlandse omstandigheden. Wel wil ik een paar dingen in de Verenigde Staten benoemen waarop je jaloers zou kunnen zijn:

- De nog steeds grote invloed van religie in de samenleving. Dit wordt vermoedelijk deels veroorzaakt door een grotere mate van enthousiasme, bevlogenheid, positiviteit (en beïnvloedbaarheid?) in die samenleving. Dat zal ook een verklaring zijn voor het succes van de diverse 'great awakenings', maar zou zoiets in Nederland echt niet mogelijk zijn?
- Daarmee samenhangend: de verbale begaafdheid en het charisma van veel Amerikaanse predikanten en andere

theologen. Amerika-kenner Maarten van Rossum zei in de verkiezingsweek dat Nederlandse toespraken niet kunnen tippen aan de Amerikaanse ('gelukkig maar') en zal dat dan misschien ook gelden voor preken?

- De zendingsdrang van sommige belangrijke denominaties, zoals de *Southern Baptist Convention*, die helemaal in het teken van missie opereert. In Nederland is het begrip zending met enige schroom omkleed, vermoedelijk (en ook niet geheel ten onrechte) vanwege de historische verwevenheid met kolonialisme en de associatie met de 'chantage' met ontwikkelingshulp. En de terughoudendheid om het christelijk geloof als beter, superieur ten opzichte van andere geloven te presenteren? Hoe dan ook: de zending van de Protestantse Kerk beperkt zich nu vooral tot het uitzenden van docenten aan reeds bestaande theologische opleidingen in niet-christelijke landen, en is dat nu manier waarop wij 'vis-sers van mensen' willen zijn? Nu laten we de 'echte' zending over aan andere, kleinere religieuze stromingen ter linker- en rechterzijde van de Protestantse Kerk.
- Het bestaan van grote aantallen megakerken, en andere vormen van congregaties zoals 'televisiegemeenten'. Daarvan zou je je toch kunnen afvragen of daar geen Nederlandse tegenhangers voor te bedenken zijn, ook (zelfs) in de midden-orthodoxe traditie. Zeker in deze tijd nu we allemaal andere vormen van gemeentezijn uitproberen. Een analogie met de supermarktwereld: daar zijn kleine winkels en grote winkels, met verschillende functies voor de consument, waarbij de kleinere winkels in het verzorgingsgebied van grotere winkels liggen, en elkaar niet zozeer beconcurreren als wel aanvullen (AH ToGo versus AH XL bijvoorbeeld). Waarom zou je niet lid van je eigen kleine gemeente kunnen zijn en daarnaast van een megakerk in dezelfde denominatie? Waar je minder vaak naar toegaat, of diensten van 'streamt'?
- Ja, en dan toch ook geldwerving. In Nederland zullen we logischerwijze nooit de bijdragen per lidmaat van de Verenigde Staten kunnen evenaren, maar wel leren van de inventiviteit en de 'tone of voice' van de Amerikaanse fondswervers. Vooral dat laatste: goede vertalingen van wervende teksten uit de VS zouden onze schroom om geld te vragen ('een noodzakelijk kwaad') kunnen doen verminderen.

De Lakewood Church in Houston

■ Het klimaatprobleem en onze kerkgebouwen

Tekst Gerrit Jan van der Kolm **Beeld** Gerrit Jan van der Kolm, blog.greenhome.nl, Ontmoetingskerk

Als we als kerken een proportionele bijdrage willen leveren aan het behalen van de afspraken van het klimaatakkoord en de Europese 'Green Deal' dan moet de CO² uitstoot van onze kerkgebouwen in 2030 gehalveerd zijn. Over 9 jaar dus al. Dat is een enorme uitdaging. Maar niet onmogelijk.

In deze bijdrage noem ik een aantal concrete mogelijkheden, die veel besparing kunnen opleveren, niet alleen van CO²-uitstoot, maar vaak ook financieel! Het hangt van het type kerkgebouw en het gebruik doordeweeks af, welke van de deze maatregelen toepasbaar zijn en welke het meeste CO²-besparing opleveren.

Een goed, bouwkundig verantwoord advies door een EPA-gecertificeerd energieadviseur is altijd aan te raden voordat men grote uitgaven gaat doen. Dit artikel gaat vooral over de mogelijke reductie van energieverbruik. De discussie over de energietransitie wordt beheerst door het technische debat over de energievoorziening (warmtepompen, waterstof, kernenergie, etcetera), terwijl de voor de hand liggende, meest urgente en 'no regret'-oplossing, het verminderen van energieverbruik, moeizaam van de grond komt. Ik noem vijf mogelijkheden en sluit af met een korte slotbeschouwing.

1. Basistemperatuur verlagen

Veelal wordt de doordeweekse basistemperatuur in kerkgebouwen, evenals dat de gewoonte is bij veel woonhuizen, op ongeveer 15° gehouden. Dat kan in minder goed geïsoleerde woonhuizen een optie zijn, mede vanwege het comfort. Maar in kerkgebouwen die maar 1 of 2 x per week worden gebruikt is dat nergens voor nodig. Verlaging van de basistemperatuur tot ongeveer 10° geeft geen enkel bouwkundig probleem en is ook niet nadelig voor het orgel. Sterker nog: de luchtvochtigheid in meeste kerkgebouwen is aan de lage kant, zowel voor de gezondheid van de kerkgangers als ook voor het orgel. Omdat koudere lucht minder vocht kan bevatten, gaat de relatieve luchtvochtigheid omhoog bij verlaging van de basistemperatuur.

Een veelgehoord tegenargument is, dat je bij een lagere basistemperatuur te veel stookkosten moet maken om de kerk weer op te warmen. Deze stookkosten staan echter in geen enkele verhouding tot de besparing die je bereikt door de basistemperatuur laag te houden. Je moet alleen wat eerder

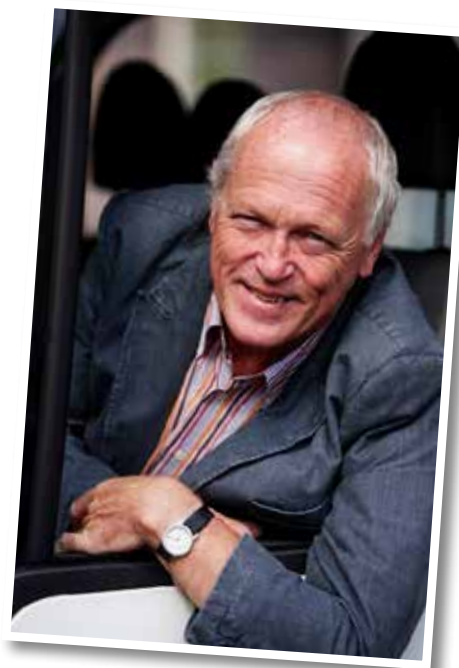
gaan opwarmen. Afhankelijk van het type gebouw en het gebruik ervan, kan deze maatregel een verlaging 16-26% op de energiekosten opleveren. Zonder investering!

Wilt u hier meer over weten, bestel dan het boekje 'Duurzame kerkverwarming'. Door een werkgroep zijn een zestigtal kerken van heel verschillend type onderzocht en gemonitord.

2. Isoleren, isoleren, isoleren

Zo'n 30% van de warmte gaat verloren door het dak. Isolatie van het dak of het plafond is vaak mogelijk. Ook in monumentale kerkgebouwen kunnen de gewelven aan de bovenzijde vaak goed geïsoleerd worden. Omdat warmte opstijgt ligt het voor de hand om deze vorm van energiebesparing te overwegen. Het beste zijn oplossingen van buitenaf. Het is zelfs mogelijk en relatief goedkoop, om de ruimte onder de dakpannen te isoleren. Kosten: ongeveer €25,- tot €30,- per m².

Gerrit Jan
van der Kolm

Zo'n 20% van de warmte gaat verloren door de muren. Veel kerkgebouwen die na de 2e wereldoorlog en voor ongeveer 1990 zijn gebouwd hebben een niet of zeer matig geïsoleerde spouwmuur. Het na- of bijvullen van de spouw is een relatief goedkope en snelle oplossing. In woonhuizen is deze investering in 3-4 jaar terugverdiend. Omdat kerkgebouwen minder intensief worden gebruikt is de terugverdientijd hier vanzelfsprekend aanmerkelijk langer, maar zeker de moeite waard om te overwegen, zeker in het licht van de te verwachten stijging van energieprijzen. Kosten: ongeveer €15,- per m².

Ramen zijn over het algemeen de 'open wond' wat betreft weglekken van energie in een gebouw. Als de kozijnen nog goed zijn, is plaatsing van HR++ dubbel glas vrijwel altijd mogelijk. Het is bij kleinere raamoppervlakken zoals bij veelgebruikte zijzalen zeker de investering waard om dan dubbel glas te plaatsen, ook omdat in dit soort ruimten men vaak dicht bij de ramen zit, en dus een flinke tocht door koudeval ervaart. Een handige doe-het-zelfer kan de ramen zelf aanbrengen. Kosten: ongeveer €50,- per m². Indien het door een bedrijf wordt gedaan met je op €100,- per m² rekenen. Als de kozijnen ook vervangen moeten worden, wordt de investering erg hoog: tot het tiendubbele bedrag.

Energieschermen in de Ontmoetingskerk in Dordrecht

3. Verkleinen van het te verwarmen oppervlak, vooral in de hoogte

Veelal zijn kerkzalen veel te groot voor het aantal mensen dat er kerkt. Het hangt natuurlijk af van het type en model kerkzaal of permanente of tijdelijke (winterse) verkleining mogelijk is. Hier is vaak enige creativiteit en verbeelding voor nodig, maar het verwarmen van de lucht van een grote, hoge kerkzaal die maar gedeeltelijk met mensen gevuld is, is natuurlijk op termijn niet houdbaar: niet alleen financieel, maar in ieder geval uit het oogpunt van energiebesparing.

Een bijzondere mogelijkheid hiervoor is het aanbrengen van zgn. 'energieschermen'. Dat zijn ultradunne, damp-open, reflecterende, bijna gewichtloze folies die al decennia in kassenteelt worden gebruikt, maar

steeds vaker worden toegepast in utiliteitsbouw. In de Ontmoetingskerk in Dordrecht hebben we in een aantal zalen de ruimte verlaagd met energieschermen. De opwarm-tijd van deze zalen is gehalveerd, en we hebben de temperatuur boven en onder het scherm gemonitord. Er bleek een gemiddeld temperatuurverschil van 4°. Kosten: Minder dan €10,- per m².

4. Aanpassen van gedrag

Door onze rijkdom, overvloedige aanwezigheid van aardgas en centrale verwarming zijn we steeds minder attent geworden op onnodige verspilling van energie. Kerkdeuren wijd open in de winter als welkom, verwarmen van het zalengedeelte voor maar een paar mensen, radiatoren niet op tijd dichtdraaien, de gewoonte om zonder extra warme kleding in de winter ter kerke te gaan alsof dat uurtje de hele zaal op kamertemperatuur brengen de gewoonste zaak van de wereld is. Tussen klapperenden van de kou en energieverpilling is nog een wereld te winnen. Met een trui kunnen de meeste mensen prima een uur zich comfortabel voelen bij 18-19°. Eén graad lager stoken scheelt 6% energieverbruik!

Degenen voor wie dat te koud is en daardoor niet meer ter kerke zouden kunnen gaan, kunnen daarbij eventueel geholpen worden door allerlei vormen van lokale verwarming: stoelverwarming, warmtekussens, voetverwarming, infrarood-panelen (zelfs een onverwarmd kussen op een koude bank of stoel helpt al veel).

5. Vervanging of verbetering van de apparatuur

Met deze laatste suggestie zijn we toch bij de meer technische kant, de apparaten aangekomen. Het is op dit moment in de meeste situaties onduidelijk welke kant het op zal gaan met de warmtevoorziening in ons land. Warmtenet, aardwarmte en restwarmte benutten voor gebouwen, warmtepompen? De Regionale Energiestrategieën (RES) die nu in de maak zijn, bestaan voor een groot deel uit wensenlijstjes met open einden. De komende jaren zijn daar geen echte doorbraken te verwachten.

Daar waar de kerk nu verwarmd wordt door een redelijk recente HR-ketel, of in cascade opgestelde ketels met buitentemperatuursensor, kan het verstandig zijn de ontwikkelingen op dit punt af te wachten. Bij oudere HR-ketels zonder buitensensor kan men een flinke besparing behalen door in het voor- en najaar de keteltemperatuur te verlagen. Als de ketel vervangen moet worden omdat deze versleten is, is op dit moment vervanging door een nieuwe HR ketel (of meerdere ketels, die apart te gebruiken zijn voor de nevenruimtes) uit milieuoogpunt nog steeds te verdedigen, omdat gas de schoonste van de fossiele brandstoffen is en elektriciteit (zoals nodig voor bijvoorbeeld warmtepompen) nog steeds grotendeels door fossiele brandstoffen wordt opgewekt.

Luchtverwarming zou uit energetisch en ventilatie oogpunt (corona!) een optie kunnen zijn, maar kan door de sterke luchtstroming als erg oncomfortabel worden ervaren. Aansluiting op warmtenetten is duur en geeft hoge vaste lasten.

Het interieur van de Ontmoetingskerk in Dordrecht

Anders denken over de toekomst van kerkgebouwen

Tenslotte. De genoemde maatregelen gaan uit van de bestaande gebouwen. Maar de urgentie van het klimaatprobleem dwingt ons om nog scherper dan voorheen kritisch te kijken naar de vraag hoe wij een visie ontwikkelen op onze gebouwen in relatie tot het klimaat, kostenbeheersing, verwachte gebruik en maatschappelijke functie van de kerkgebouwen.

We kunnen blijven investeren in een bestaand gebouw, maar we moeten ook de vraag durven stellen of we wel door moeten gaan met dat oude monument als plek van samenkomst, of met dat verouderde veel te grote gebouw voor een kleine (slinkende en verouderende) gemeente, met een apart gebouw voor de eigen gemeente, met het bezitten van een eigen gebouw uitsluitend voor eigen kerkelijke activiteiten en incidentele verhuur.

Veel bestaande kerkgebouwen zijn – in het licht van hedendaagse ideeën over kerk-zijn – niet geschikt om als ontmoetingsplek van groepen gemeenteleden of voor meer outreachende activiteiten van de gemeente te fungeren. Juist ook als we, met het oog op het klimaat en maatschappelijke problematiek, samen met anderen (kerken, buurtorganisaties, lokale overheden) zoeken naar gemeenschappelijke oplossingen voor de vervanging van bestaande kerkgebouwen door meer multifunctionele gebouwen, zou de toekomst van een 'vitale en aantrekkelijke gemeente' wel eens beter geborgd kunnen zijn dan doorgaan in het bestaande kerkgebouw.

Gert-Jan van der Kolm is als kerkrentmeester betrokken bij de Ontmoetingskerk in Dordrecht en voortrekker in klimaatbestendig wonen en werken.

RECENSIE

Herkerken

De toekomst van geloofsgemeenschappen

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** PR

Als wij nadenken over de toekomst van de kerk is het van belang twee taalsoorten op elkaar te betrekken. Je hebt de geloofstaal. En je hebt de organisatietaal. De kerk is een zaak van geloof. Maar ondertussen is de kerk – in welke vorm dan ook – een 'gewone' organisatie.

Kerk als 'gewone' organisatie

Kerkrentmeesters zijn belast met de randvoorwaardelijke zaken van de kerk. Als je daarmee bezig bent, heb je gauw de neiging vooral de organisatietaal te gebruiken. Dat is ook terecht. Want de kerk als organisatie gedraagt zich ook op vele manieren als een gewone organisatie. Het gaat om de wetten van communicatie en management, van financiering en bouwtechnisch onderhoud, van arbeidsvoorwaarden en aansprakelijkheden.

Ondertussen is het wel goed om – als je daarmee bezig bent – als gelovige te blijven beseffen dat er ook meer te zeggen valt. Namelijk dat wij geloven dat de kerk een organisatie '*sui generis*' is, van een eigen soort. Daar hoeft je natuurlijk buiten de kerk niet mee aan te komen, behalve dat wij misschien dat zelf vinden. Voor anderen is een kerk niet veel meer dan een vereniging die religieuze zaken organiseert en alles wat daaruit voort kan vloeien.

Kerk als de 'gemeente van Christus'

Ik begin toch even met de geloofstaal. Het zit al in het woord 'kerk' zelf. Dat woord is een verbastering van het Griekse '*kuriakè*', dat weer is afgeleid van '*kurios*'. Dat woord betekent 'Heer'. Daarmee wordt Christus bedoeld. De kerk is de gemeenschap die van de Heer is. In de oude papieren van onze Protestantse Kerk (je moet soms een beetje door de ouderwetse taal heen kijken) lees je dat niet wij er een kerk als religieuze organisatie op na houden, maar dat het Christus is die door alle tijden heen zich door zijn Geest en Woord in de eenheid van het ware geloof een gemeente bijeen vergadert, beschermt en in stand houdt. Zo vind je dat in de Heidelbergse Catechismus (vergelijk vraag en antwoord 54). Zo staat het ook ongeveer te lezen in de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Wat zijn vervolgens de basiselementen van die kerk? Dat zijn: (1) de prediking van het Evangelie, (2) het vieren van eredienst en sacramenten, (3) het op orde houden van de kerk en omzien

naar elkaar, (4) het zorgen voor armen en bedroefden en ook (5) meervoudig leiderschap (vergelijk art. 30).

De Heer van de kerk bouwt zijn kerk via ons en onze middelen

De kernactiviteiten van de kerk zijn samen te vatten als 'samenkomen', 'communicatie' en 'outreaching werk' (dat is: naar de mensen toegaan: pastoraat, diaconaat, missionair werk, etcetera). Dat alles is onderworpen aan de normale wetten van organisatie en communicatie. Je kunt verheven ideeën hebben over het werk van de Heilige Geest in en door de prediking van het Evangelie, maar prediking is gewoon ook zorgen dat je een goede aansprekende vorm van communicatie aflevert, die de harten en de gedachten van mensen bereikt. En als we samenkomen en muziek maken, dan moet dat veilig kunnen en dan moeten daar wel de juiste instrumenten voor zijn aangeschaft en onderhouden. En als we wat zouden willen betekenen voor 'armen en bedroefden' dan zullen we op zijn minst goed moeten analyseren waar de mensen mee zitten, en waar we ze 'als kerk' mee verder kunnen helpen. Ga zo maar door. De Heer van de kerk bouwt en onderhoudt zijn kerk, mede door de inzet van onze talenten, inclusief de 'gewone' middelen die ons ter beschikking staan. Dat is dan weer van belang voor de mensen, die in de kerk de neiging hebben vooral de geloofstaal in te zetten. Besef, dat je het bij 'kerk' en bij alles wat daar gebeurt ook hebt over een 'gewone' organisatie.

Het boekje 'Herkerken', diagnose en therapie

Als het niet zo goed loopt in een 'gewone' organisatie (er doen minder mensen mee, er komen minder mensen over de vloer, de tevredenheid van de mensen die wel komen, neemt af), dan wordt er vaak gekeken naar oorzaken. Of er worden dingen bedacht om het te verbeteren.

Het boekje *Herkerken. De toekomst van geloofsgemeenschappen* van de auteurs Remmelt Meijer en Peter Wierenga is zo'n verslag van mensen die de temperatuur opnemen, diagnoses stellen en met therapieën komen. Zij zien de coronacrisis (het boek kwam in de loop van 2020 uit) als katalysator van al gaande onderliggende processen in de Nederlandse kerken. De band met nog meer mensen wordt losser. Een aantal basiselementen van de kerk van nu is niet geschikt om veel (jongere) mensen vast te houden, laat staan ze van buiten aan te trekken. Als de kerk relevant wil zijn naar de toekomst toe, zal het anders moeten.

Het eerste hoofdstuk gaat over de kansen die er liggen in de kerkgebouwen. Maar dan moeten er wel gemeenschappen zijn die zichzelf als het ware opnieuw uitvinden. Dat moet vloeibaarder (met minder vaststaande vormen) en eenvoudiger (met minder toeters en bellen). "Een kerk die de moed heeft de kerkdiensten af te schalen naar kleinere samenkomsten, gaat nieuwe dingen ontdekken" (pagina 61).

Is marketing alleen het juiste kompas?

Wat wel een beetje wringt, is dat de norm lijkt te liggen bij wat relevant wordt gevonden. Het is gebaseerd op marketing. Ga doen waar de mensen behoefte aan hebben. Zonder nu flauw te willen doen: in zo'n oud belijdenisschrift van de kerk wordt het voorbeeld genoemd van Elia's tijd: de 'kerk' was toen heel klein, want de mensen hadden vooral behoefte aan de 'relevante' godsdienst van hun ko-

ninklijke leiders Achab en Izebel. Ik zeg niet dat we niet heel goed moeten peilen waar de mensen van vandaag zitten. De bekende 20e eeuwse dominee Buskes hield niet op om te tamboeren op de 'vleeswording' van het Woord. Daarmee bedoelde hij: de kerk moet ingaan op de werkelijke noden van werkelijke mensen. En ik ben er zeker voor om weg te komen van consumeergedrag en (echt protestants) het 'eigenaarschap' van het kerk-zijn te leggen bij kleinschaligere groepen van deelnemers op weg naar nieuwe vormen van familieschap in de kerk (al blijf ik wel zitten met dat woord 'eigenaarschap': zijn wij nu 'eigenaar' van de kerk, of worden wij 'het eigendom' van Christus?).

Een pleidooi voor het afschaffen van 'de preek' kan ik nu weer niet volgen. Wel het nadenken over het hoe. In de term 'preek' of 'verkondiging' zit iets van God uit. Kerk is niet de spirituele echoput voor (moderne) mensen of een dienstverlener in zingeving behoeften. Er komt echt iets van een andere kant, als het goed is. Niet alleen de vraag: is die beweging van Christus, het Koninkrijk van God, wel relevant voor mij, is dan van belang, maar net zo goed, of misschien wel essentiële de vraag: hoe ben ik relevant voor die beweging van Christus, voor het Koninkrijk van God? En als mensen wegblijven omdat het ze niet zint, *so be it*. Als ze dan maar wel wegblijven op grond van het goede begrip van wat hen niet zint. En daar ligt een enorme uitdaging. Als de kerk met haar eigen subcultuur, gebruiken, structuren en patronen in de weg staat voor het goede begrip van het Evangelie, dan dient er opruiming gehouden te worden en vernieuwing gezocht. "Kerk, kom uit je bubbel! Wees kerk in de ongepolijste werkelijkheid" (pagina 131).

Het boek van Meijer en Wierenga is vlot geschreven en leidt ontegenzeggelijk in elk kerkbestuur waar het samen gelezen zou worden, tot gesprekken die ertoe zullen doen.

Remmelt Meijer & Peter Wierenga (2020). Herkerken. De toekomst van geloofsgemeenschappen. Amersfoort: uitgeverij De Vuurbaak. ISBN 978 90 5560 577 4 (152 pagina's, €16,99)

Protestantse Visie op het kerkgebouw

Er zijn net verkiezingen geweest in Nederland. De afgelopen kabinetsperiode was er binnen de monumentenzorg speciale aandacht voor religieus erfgoed. Dat is logisch, want we zitten in een periode dat steeds meer beeldbepalende kerkgebouwen niet meer alleen door kleiner wordende kerkgemeenschappen onderhouden kunnen worden. De vraag is of het aankomend kabinet dit ook belangrijk genoeg vindt om er speciale aandacht aan te wijden. Voor de bestemming van kerkgebouwen is een visie van belang, zeker vanuit de eigenaren zelf. In 2008 sprak de synode van de Protestantse Kerk zich daarover voor het laatst uit. Er werd afgelopen jaar gewerkt aan een geactualiseerde versie. Door corona kon de synode het afgelopen jaar alleen het hoogstnodige behandelen. Bijgaand stuk representeert onze VKB-inbreng, mede voorbereid door de Bestuurscommissie Gebouwen & Monumenten.

Speelruimte voor creatief kerkgebouwenbeheer

Tekst & Beeld Jos Aarnoudse

De Kerk van Schotland kent een *Committee on Church Art and Architecture (CARTA)*. De doelstelling van CARTA is: *"to seek the conservation of the nation's heritage as expressed in its Church buildings, whilst at the same time helping to ensure that these buildings continue to serve the worship and witness of the Church in the present day."*

Tussen 'respect en ruimte', 'traditie en toekomst'

De doelstelling van het Schotse CARTA weerspiegelt sterk twee van de drie assen die boven kwamen bij een inventarisatie van bouwstenen voor een protestantse visie op het kerkgebouw, zoals de VKB die in 2019 ondernam. Citaat: "Samenvattend zien we vooral drie spanningsvelden met elk twee polen, waarin protestanten zich bewegen en zich in meer of mindere mate voelen aangetrokken tot één van de polen, zonder de ander te ontkennen." De twee waarop we nu doelen zijn de as met de twee polen 'respect (eerbied) en ruimte' en de as met de twee polen 'traditie en toekomst'.

Er is een zeker gevoeld respect en eerbied voor de schoonheid en zeggingskracht van sacraal of authentiek vormgegeven kerken. Gebouw en inrichting vertellen een eigen verhaal, waarin op een bepaalde manier een wereldbeeld en een geloofvisie kan zijn belichaamd (of meerdere, als er in de loop van de tijd ook aan het gebouw en de inrichting het nodige is veranderd). Tegelijk is er het protestantse besef, dat het eigenlijke niet vast zit aan een plaats of een gebouw. Dus er is ook ruimte, speelruimte, om pragmatisch met de huisvesting om te gaan. Enerzijds zit in het DNA van de Protestantse Kerk de zorg voor de plaatsen van eredienst 'waar het altijd was'. Dat betekent ook de gebouwelijke 'erfenis' bewaren en beheren, om te kunnen blijven dienen als een basis voor vormen van presentie van Christus in onze dorpen en steden. Tegelijk wil de Protestantse Kerk immers een kerk zijn die toekomstgericht en in beweging blijft met

het oog op haar omgeving. Welke kansen hebben we voor ons kerk-zijn van morgen op basis van onze erfenis?

En derde as bewoog zich overigens op het veld van de verantwoordelijkheid voor het kerkgebouw met de twee polen 'centraal en decentraal'. Citaat: "Protestanten zijn doordrongen van hun niet-hiërarchische kerkmodel."

Speelruimte voor gebruik en hergebruik

Voor kerkbeheer is het van belang dat er – principieel gesproken – 'speelruimte' ligt binnen de protestantse visie op het kerkgebouw ten aanzien van gebruik en doorontwikkeling. Die 'speelruimte' moet uiteraard wel plaatselijk nader worden ingevuld. Er is een zekere bandbreedte in opvattingen binnen de Protestantse Kerk. Onze kerk is – tegen een onmiskenbaar protestantse achtergrond – een kruispunt waar verschillende theologische invloeden samenkomen. Die hebben hun weerslag op de manier waarop er liturgie wordt gevierd en waarop gemeenschap, ontmoeting en gastvrijheid vorm worden gegeven. Die hebben dus ook hun weerslag op de manier waarop naar de aard en functie van de plaats(en) van samenkomst wordt gekeken.

Gemeenschappelijk lijkt het besef onder protestanten dat de bestemming van de plaats zelf niet in absolute zin beperkt hoeft te worden tot de 'heilige dingen' als de 'bediening van het Woord en de sacramenten'. Naar twee kanten ligt er ruimte. De 'heilige dingen' zijn niet gebonden aan een (gewijd) gebouw. En het gebouw is niet gebonden aan alleen de 'heilige dingen'. Woord en sa-

cramenten kunnen ook altijd elders bediend worden. Het gebouw van een (wijk)gemeente kan ook op een andere manier worden ingezet in het kader van Gods Koninkrijk dan alleen voor de bediening van Woord en sacramenten.

Gastvrijheid als vorm van kerk-zijn

De inzet voor andere zaken dan de liturgische kernactiviteiten (in de termen van monumentenzorg het zogeheten 'religieus gebruik') gaat veel verder dan de inzet ten behoeve van geldwerving voor instandhouding en onderhoud. Natuurlijk wordt met andere gebruikers, bezoekers, liefhebbers van het gebouw en het interieur met één of meerdere orgels, overeengekomen om mee te betalen aan de instandhouding en het onderhoud. Of ze worden ertoe uitgenodigd of aangespoord. Maar als essentie zouden wij willen zien, dat onze kerk en haar gemeenten gastvrijheid verlenen aan allen die daar gebruik van willen maken. Niet alleen gastvrijheid bij haar eigen activiteiten, maar ook in haar gebouwen. Uiteraard moet het dan gaan om maatschappelijk en cultureel waardevol gebruik, dat niet strijdig is met de missie van de kerk, noch haar eigen activiteiten in de weg zit.

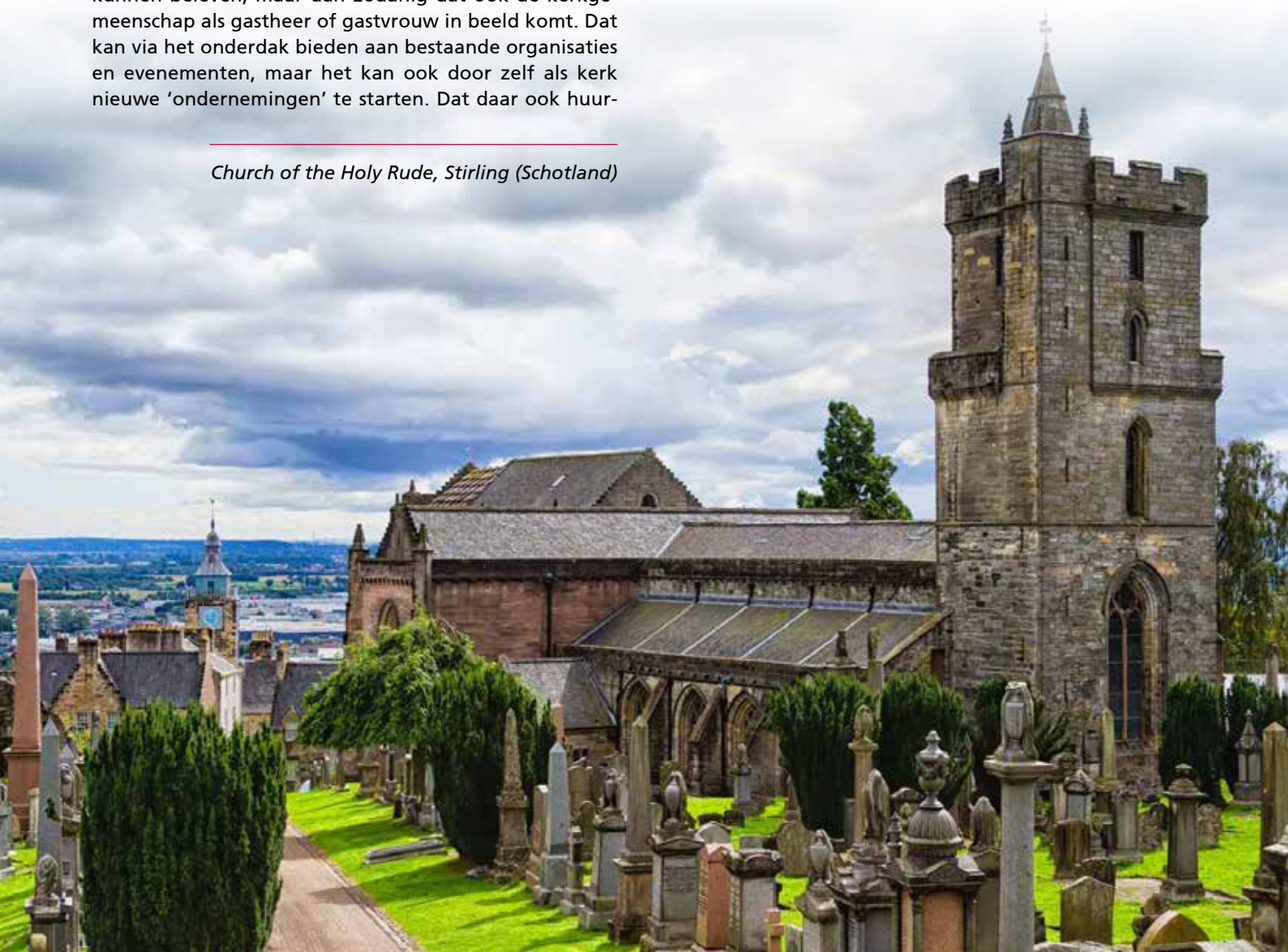
Het is de kunst om onze kerkgebouwen zodanig in te zetten, dat vele mensen, ook van buiten de eigen kerk en gemeenten, ze kunnen zien als plaats van ontmoeting, waar zij waardevolle dingen kunnen organiseren en kunnen beleven, maar dan zodanig dat ook de kerkgemeenschap als gastheer of gastvrouw in beeld komt. Dat kan via het onderdak bieden aan bestaande organisaties en evenementen, maar het kan ook door zelf als kerk nieuwe 'ondernemingen' te starten. Dat daar ook huur-

opbrengsten, entreegelden, giften, donaties, subsidies of inkomsten tegenover staan, is logisch. Maar dat is niet de essentie. De essentie is dat de kerk zich met al haar beschikbare middelen ten dienste stelt van de *missio Dei*, dus ook met haar gebouwen, zowel in onze dorpsgemeenschappen als in de stedelijke gebieden.

Dat betekent dat zij zich niet als pure commerciële verhuurder en uitbater opstelt of als platte geldwerver, maar als 'diaconale' verhuurder en uitbater. Dat wil zeggen in dienstbaarheid aan de omgeving waar zij verkeert. Tegelijk schroomt zij niet om ook dat onderdeel van haar activiteiten (gastvrijheid verlenen aan of zelf ondernemen in een veelkleurig palet aan activiteiten) te zien en te benoemen als onderdeel van haar eigen kerk-zijn, ook als ze in sommige opzichten wat verder af staan van de theologische, liturgische, maatschappelijke of culturele uitgangspunten van de (wijk)gemeente zelf. In breder perspectief is het op die manier betrekken van mensen bij de kerk als maatschappelijke dienstbaarheid ook een vorm van 'religieus gebruik'.

Ondertussen kan het ook komen tot de noodzaak een kerkgebouw af te stoten en te stoppen met kerkelijk – religieus – gebruik. De vraag is of dan het karakter en de historie van het gebouw zodanig dienen mee te wegen

Church of the Holy Rude, Stirling (Schotland)

De Gereformeerde Kerk van 'Vogelenzang' in Bennebroek

bij hergebruik dat dit beperkingen (al dan niet juridisch verankerd) oplevert. Elke beperking in die zin heeft een prijskaartje. Vanuit een principieel protestantse visie kan gezegd worden, dat als er niets 'heiligs' meer gebeurt in of met een gebouw, het gebouw als zodanig, ondanks de wellicht karakteristieke vormgeving, geen enkele religieuze status heeft, die vanuit dat gezichtspunt tot vastgelegde beperkingen zou moeten leiden. Daarentegen is er vanuit respect voor erfgoed wel degelijk over na te denken. Zo is het voorstelbaar dat het hergebruik van industrieel erfgoed tot verdergaande gebruiksmogelijkheden leidt dan dat van religieus erfgoed.

Speelruimte in inrichting

Binnen de Protestantse Kerk zijn de meeste kerkgebouwen een stuk ouder dan de (wijk)gemeente die erin huist. Dat betekent meestal twee dingen: het kerkgebouw is anders ontworpen dan de behoeften van een kerkelijke gemeente van vandaag zouden vragen. Ten tweede komt het nogal vaak voor, dat ook de omvang van het gebouw groter is dan inmiddels voor de grootte van de samenkomende gemeenschap van vandaag nodig is. Ook dit vraagt speelruimte, maar nu in bouwtechnische en inrichtings-technische zin. Elk gebouw heeft een ontstaansgeschiedenis en een 'ziel' die daarmee samenhangt. Tegelijk gaat de tijd verder en vraagt het kerk-zijn van vandaag en het mogelijk gebruik door derden veelal aanpassingen.

Ons kerk-zijn speelt zich af tussen traditie en toekomst. Naast 'gastvrijheid' is 'toekomstgerichtheid' een trefwoord in de Visienota van de Protestantse Kerk anno 2020. Samuel Wells haalt in zijn boek Greg Jones aan, die het onderscheid maakt tussen 'hold' en 'handle' waar het gaat om traditie en erfenis, naar aanleiding van Jezus' gelijkenis van de talenten. Wordt er geprobeerd ongeschonden vast te houden en door te geven wat werd ontvangen, of wordt er

geprobeerd de traditie voort te zetten met respect voor wat ontvangen werd, maar in creativiteit naar nieuwe mogelijkheden toe? Dat geldt ook voor de visie op onze gebouwen. Als de kerk *'reformata, semper reformanda'* is, dus altijd iets onafs houdt, Gods volk onderweg is, dan kan het niet zo zijn, dat gebouwen, ook die met een maatschappelijk monumentale status, onaantastbaar worden 'in hun oorspronkelijke staat' (wat dat dan in veel gevallen ook moge zijn).

Als wij een aantal historische gebouwen willen conserveren 'in hun oorspronkelijke staat' is dat iets voor het Openluchtmuseum, maar niet geschikt voor de meeste gemeenten van een levende kerk, zoals de Protestantse Kerk die wil zijn. Als in een protestantse visie op kerk-zijn ook de plaats van samenkomst iets profetisch dient te weerspiegelen, iets van de dynamiek van de Geest dient te representeren, dienend is aan een aloude maar ook aan een innovatieve muziekcultuur, aan oudere maar ook aan nieuwere vormen van Avondmaalsviering, aan de eisen van duurzaamheid en inclusiviteit, dan dient er niet alleen in de gebruiksmogelijkheden, maar ook in de inrichtingsmogelijkheden speelruimte te zijn.

Daarin dient een verstandige middenweg bewandeld te worden tussen respect voor wat er is en ruimte voor wat nodig lijkt. Ook de behoefte van de dag weerspiegelt een bepaald tijdsgewricht. Achteraf worden al te rigoureuze ingrepen soms betreurd. Tegelijk is er in omkeerbare creatieve oplossingen, ook in monumentale kerkgebouwen, veel te verzoenen. Het gaat daarbij om het spanningsveld van de Schotse CARTA doelstelling: *"to seek the conservation of the nation's heritage as expressed in its Church buildings, whilst at the same time helping to ensure that these buildings continue to serve the worship and witness of the Church in the present day."*

Speelruimte van de Geest

Niet voor niets wordt in dit artikel het woord 'speelruimte' gebruikt. Dat woord kent meerdere 'lagen'. Ook kerkbeheer willen we opvatten als dienstbaarheid aan de speelruimte van de Geest. Laten we, voor zover het van ons afhangt, alle registers opentrekken om zo lang mogelijk met onze activiteiten en met onze gebouwen de gemeenschappen te dienen waarbinnen wij (hoe groot of klein ook) kerk mogen zijn.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Heinrich van Loopik, Asperen,
ruim 45 jaar organist

Tonny van Glabbeek,
Geldermalsen, 50 jaar organist

Johan Willem van Noord,
Hoofddorp, 50 jaar organist

Dirkje van den Broek-van den Tol,
Huizen, 40 jaar diverse functies

Johanna de Jong, Nes-
Wierum, 50 jaar organiste

Hendrik van Lindenberg,
Rijssen, 50 jaar organist

GOUD

toegekend aan:

Cees van Ooijen, Beesd,
40 jaar organist

Marinus Jacobus Bolier,
Giessen-Oudekerk en Peursum,
40 jaar diverse functies

Nico Lourens Poorter, Nijkerk, 50 jaar
oprichter Sjalom, (hoofd)organist

Anna Adriana Makkinga, Ommen,
ruim 30 jaar administrateur

Sienke van der Steege-Snel, Zalk
en Veecaten, 41 jaar organist

ZILVER

toegekend aan:

Jan van den Brand, Apeldoorn,
bijna 30 jaar organist

Marinus Gerrit Verrips,
Beesd, 25 jaar koster

Roelof Wemmenhove,
Biddinghuizen, 25 jaar koster

Lumke Cordes-Smid, Garyp,
25 jaar organist

Leendert Hugo Lamens,
Nootdorp-Ypenburg, ruim 20
jaar ledenadministrateur

Diederikus Johannes Westmaas,
Nootdorp-Ypenburg, ruim 20 jaar

M.J. Bolier, Giessen-Oudekerk en Peursum

N.L. Poorter, Nijkerk

A.A. Makkinga, Ommen

H. van Loopik, Asperen

J. de Jong, Nes-Wierum

J. van den Brand, Apeldoorn

T. van Glabbeek, Geldermalsen

C. van Ooijen, Beesd

M.G. Verrips, Beesd

kerkrentmeester, beheerder begraafplaats en kerkelijk centrum Nové

Cornelis Schreuders, Veen,
25 jaar organist

Steven de Zwaan, Zalk en
Veecaten, 27 jaar organist

BRONS

toegekend aan:

Corry Sprong-Brak, Assen,
bijna 12 jaar financieel mede-
werker kerkelijk bureau

Klaaske van Dellen-Stienstra,
Dokkum-Aalsum-Wetsens,
ruim 15,5 jaar koster

Marinus van Os, Geldermalsen,
20 jaar koster

Hendrika van Os-van Wijk,
Geldermalsen, 20 jaar koster

Willem Cornelis Fortuin,
Strijen, ruim 17 jaar koster

Marcel Hendri ten Brinke, Zalk
en Veecaten, 15 jaar organist

EREPENNING

toegekend aan:

Theodorus te Brake, Nijkerk,
40 jaar organist

R. Wemmenhove, Biddinghuizen

H. van Os-van Wijk, Geldermalsen

C. Sprong-Brak, Assen

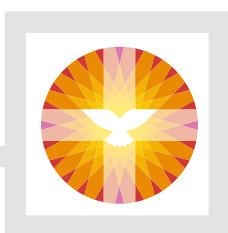
W.C. Fortuin, Strijen

M. van Os, Geldermalsen

C. Schreuders, Veen

PKN Onderscheidingen

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Janny Marjorie Withaar-Schalk,
Nijveveen, 50 jaar organist

GOUD

toegekend aan:

Anton Tak, Bergen op Zoom, ruim
35 jaar coördinator autodienst

Adriaan Franke, Veere, 32 jaar
logistiek en technisch medewerker

ZILVER

toegekend aan:

Gerard André Kansen,
Amersfoort, 25 jaar predikant

Clasina Adriana Wolff-Pak,
Leersum, 25 jaar ouderling-scriba

EREPENNING

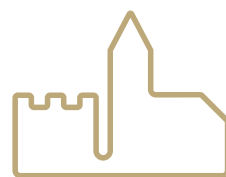
toegekend aan:

Gerrit Andries Brouwer, Gendringen-
Bonteburg, 50 jaar organist

C.A. Wolff-Pak, Leersum

Hoe verzekert je
de gewelven van
de eredienst?

donatus

verzekert kerken en monumenten

Onze website is vernieuwd! www.donatus.nl

schaapsound

NIEUW!

**COMPLETE
KERK-TV BEDIENING
OP EEN TABLET**

Meerdere camera's en streams mogelijk.
Neem contact op voor meer informatie.

KERKGELUIDSINSTALLATIES | PRESENTATIE/KERKTV
AKOESTIEK | NETWERK/WIFI | VERLICHTING | DOMOTICA

Zwolle | Ridderkerk | Roermond
www.schaapsound.nl

Samen

voor uw gestroomlijnde begraafplaatsadministratie

Begraafplaatsen brengen een vrij uitgebreide administratie met zich mee. Denk bijvoorbeeld aan het maken van de jaarnota's voor recht en/of onderhoud, de grafaktes, het verzorgen van de formulieren rond de verlenging van grafrechten en vooruitontvangen bedragen.

KKA, het Kantoor der Kerkelijke Administraties, heeft veel ervaring met het verwerken van de gravenadministraties van kerken. Wij kunnen de rechtadministratie voor u voeren en verzorgen graag al uw administratieve documenten. Hiervoor maken wij veelal gebruik van **BAM 2020 online**, de webbased software-toepassing van onze partner HTA. Een zeer gebruiksvriendelijk en veilig pakket dat u als kerk ook zelf kunt gebruiken en waarmee u altijd de actuele situatie kunt inzien. **Heeft u hier hulp bij nodig?** KKA en HTA staan altijd voor u klaar.

Meer weten over de mogelijkheden voor uw begraafplaats?

Neem gerust vrijblijvend contact met ons op!

TIP! Kijk ook eens op de volgende webpagina's:

Voldoet uw begraafplaats aan de richtlijnen?

Meer over KKA en BAM

Interesse in BAM in samenwerking met KKA?

KKA

Administraties & Advies

[SilasGroep.nl/kka](https://silasgroep.nl/kka)

● **Midden- en Zuid-Nederland**

Mw. Jeanette Breas

j.breas@kkgkka.nl | 015 20 61 160

● **Noord-Nederland**

Dhr. Jan Willem Offinga

jw.offinga@kkgkka.nl | 0512 53 99 70

HTA
software

[HTA.nl](https://hta.nl)

info@hta.nl | 030 - 227 33 33

VKB VERZEKERINGEN

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- Bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- Brandverzekering
- Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- Rechtsbijstandverzekering
- Werkgeversaansprakelijkheid
- Groepsreis/ongevallenverzekering
- Ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- Persoonlijke ongevallenverzekering
- Vervangingsverzekering predikanten
- Verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- Fraude- en berovingsverzekering

Uw contactpersonen

DIMFIE VAN SUNDERT
010 40 60 520
info.vkb@mmc.com

JOYCE DEN HOLLANDER-OSSEWAARDE
010 40 60 817
info.vkb@mmc.com

